STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05472

MOSHEH KAPOYR

B. Kovner

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

משה קאפוير

משה קאפוירס לעבענס-בעשרייבונג.

געשריבען פון דעם מחבר אליין, צוויי אַ זייגער בייכאכט, ביי אַ שרייב-טישעל, מיט טינט און פעדער, אונטער דאָס שנאָרכען פון זיין אייב-ציגער פרוי און דאָס פייפען פון זיעבען נעזלעך, וועלכע געהערען צו זיעבען פערשיעדענע קינדער: צו פיער אינגלאך און דריי מיידלאך.

זיינען מיר, הייסט עס, פארטיג מיט דער הקדמה.

הכלל, ווער איז משה? פון וואנען קומט ער? פון וואנען שטאמט ער? האט ער געהאט עלטערען? וואו איז ער געבוירען? וואו האט ער זיך געהאדעוועט? ווען איז ער בר מצוה געווארען? ווען האט ער חתונה געהאט? ווען דענקט ער צו שטארבען? — אט אויף די אלע פראגען וועל איך פרובען צו ענטפערען אזוי קורץ, ווי מעגליך. נאך קירצער ווי א קאלוקמאכער׳ס „סיזאן“.

און אויב ס׳וועט מיר ניט קלעקען קיין ריכטיגע פאקטען, וועל איך זיך בענוצען מיט אויסגעטראכטע פאקטען, אבי ניט אבצוטרעטען פון׳ם אמת.

איצט צו דער עבודה:

ווער איז משה? משה איז א איד וואס פייפט אויף דער מאַדזשאריטי. ער געהט געגען דער גאנצער וועלט. ער אנערקענט ניט קיין זאך וואס איהר אנערקענט. דאס איז זיין פילאזאפיע... נאר ווענגען דעם וועלען מיר שפעטער א שמועס טהאן.

פון וואנען שטאמט ער? דאס איז זעהר שווער צו זאגען. מאנכע ווילען האבען, אז ער שטאמט פון גרויסע לומדים,

פון געהויבענע יחסנים; ווידער אנדערע ווילען אונז בעווייזען, אז ער שטאמט פון גאלע בעלי־מלאכות, פון אביונים און ווידער אנדערע, ווי, למשל, זיינער א שוואגער, בעווייזט מיט אותות ומופתים, אז ער — משה הייסט עס — שטאמט פון גאליציען. היינט דערגעהט א טאלק! נאר וועגען דעם וועלען מיר שפעטער א שמועס טהאן.

איצטער שטעלט זיך די פראגע: האט משה געהאט עלטע־רען?

אויף דער פראגע מוז מען אנקומען נאך אז ענטפער צו משה'ן אליין. ווארום ווער קען נאך בעסער וויסען ווי ער אליין?

און משה זאגט: — ניין; ניט איך האב געהאט א טאטען, ניט קיין מאמען". און ער ערקלעהרט, דאס זעהר לאגיש:

אלע זיינע זיידעס און עלטער־זיידעס — זאגט ער — זיינען געשטארבען זעהר יונג. זיין עלטער־זיידע, זאגט ער, איז גע־שטארבען ווען ער איז אלט געווען זעכצעהן יאהר. ער איז נאך דעמאלט געווען א בחור. און דער זיידע זיינער, זיין טאטענס טאטע, איז געשטארבען א וואך נאך דער בר מצוה. אויך א בחור. האט ער, הייסט עס, קיין זיידעס ניט געהאט. און מיט די באבעס זיינע, ערקלעהרט משה, האט אויך פאסירט אן אומגליק: זיי זיינען ביידע געשטארבען פון א מגפה בשעת זיי זיינען נאך גע־ווען זויג־קינדער...

— הייסט דאס, אז דו האסט נישט געהאט קיין עלטערען? — פרעגט מען משה'ן.

און משה ענטפערט:

— ניין. מחמת די זיידעס מיט די באבעס זיינען דאך גע־שטארבען נאך איידער זיי האבען חתונה געהאט, האבען זיי דאך, זעלבסטפערשטענדליך, קיין קינדער ניט געהאט, טא ווי האב איך געקענט האבען א מאמען?

— פרעגט מען דאך איהם א פראגע:

— זאל זיין אזוי ווי דו זאגסט. אבער דאס אליין וואס דו

לעבסט, וואס דו עקזיסטירט, איז דאך א בעוויז, אז דו שטאמסט פון ווענען, אז אימיצער האט דיך געבארען?

ענטפערט אויף דעם משה:

— אמת. אבער דאס איז נאך קיין בעוויז ניט. און ער פלאנטערט אויף דעם קניפ:

— ווען איך האב געדארפט, זאגט ער, געבוירען ווערען, האט זיך, זאגט ער, אפגעטהאן חושך אין אונזער שטעדטעל. קיין פרוי האט מיך ניט געוואלט האבען. „וואס" — האבען די פערהייראטע פרויען גע'טענה'ט — „מיר וועלען אייך געהן געבוירען משה'ן? — קיינמאל ניט! מיר זאלען אפילו וויסען צו שטארבען!"

אט אזוי האבען גע'טענה'ט כמעט אלע פערהייראטע פרויען פון זיין שטעדטעל. וואס זשע טהוט מען? און ווער, מיינט איהר, האט זיך אזוי צוריסען דעם ספאדיק", אז איך זאל געבוירען ווערען? — א חסיד! א יונגער ברענענדיגער חסיד מיט צוויי שווארצע פאות און יונגע וואנסעלעך, מיט א נייעם טלית קטן. אט־א־דער־א יונגער חסיד איז געווען דער איינציגער אין שטעדטעל, וואס האט זיך געבעטען כמעט ביי אלע פערהייראטע ווייבלאך, אז זיי זאלען מיך האבען, און אלע האבען זיך אפגעזאגט: זיי ווילען ניט און ווילען ניט. איינע האט מורא געהאט פאר איהר אייגענעם מאן; א צווייטע פאר דער שוויגער; א דריטע פאר לייטען; קורץ, עס האט שוין געהאלטען אזוי ווייט, אז איך זאל אין גאנצען ניט געבוירען ווערען. האט דער יונגער חסיד געזעהן, אז ס'איז שלעכט, האט ער זיך אן עצה געגעבען (א תלמיד חכם א איד, גיט זיך אלע מאל אן עצה)... ער, דער חסיד, האט ערגעץ אויפגעזוכט אן ארימע יתומה, א שעהן מיידעל פון א יאהר ניינצעהן, מיט שעהנע שווארצע אויגען, א בלאסע, א שעהמעוודיגע, א דערשלאגענע נעבאך, וואס האט זיך אויפגעהאלטען ביי א בלינדען פעטער. און גענומען איינ'טענה'ען מיט דער דאזיגער יתומה, אז זי מוז אלעס אוועקלעגען אן א זייט און מ י ך האבען! — — —

די יתומה האט זיך אויך ניט באלד געכאפט צו דעם; זיך

געאַמפּערט מיט דעם חסיד, אָבער דער חסיד האָט איהר איבער־גערעדט...

און אָט די דאָזיגע יתומה האָט איהם געטהאָן אַ טובה און מיך געבוירען.

פאַר איהר בלינדען פעטער האָט זי שפּעטער אָנגעגעבען צוויי אורזאַכען פאַרוואָס זי האָט מיך געהאַט. די ערשטע אורזאַך: ווייל זי האָט סיי ווי סיי ניט געהאַט וואָס צו טהאָן. זי איז פּשוט משוגע געוואָרען פון לעדיג ארומגעהן; צווייטענס — און דאָס איז דער עיקר — איז איהר טאַקע דער חסיד געפעלען געוואָרען...

און משה ענדיגט: און אַזוי ווי דער חסיד האָט קיין מאָל מיט דער יתומה ניט חתונה געהאַט, הייסט עס, אַז איך בין ביז היינטיגען טאָג געבליבען אָהן עלטערען".

ווייטער וויל משה וועגען זיך גאָר ניט דערצעהלען. די ווייטערע שטאָף פאַר זיין לעבענס־בעשרייבונג מוז איך שוין שעפּען פון אַנדערע קוואַלען: פון זיינע לאַנדסלייט.

און אָט וואָס זיי האָבען צו זאָגען:

אַלע קינדער קומען אויף דער ליכטיגער וועלט מיט אַ געוויין. און ער, משה, איז געקומען מיט אַ געלעכטער. ער האָט אַזוי שטאַרק געלאַכט, אַז די הייבאַמע האָט געמוזט מיט־לאַכען... ווייטער דער־צעהלען זיינע לאַנדסלייט, אַז ווען משה איז געבוירען געוואָרען, איז ער שוין אַלט געווען פ י ע ר יאָהר. ווי אַזוי איז דאָס מעג־ליך? — ווייסען זיי טאַקע ניט. נאָר אַ פאַקט, זאָגען זיי, בלייבט אַ פאַקט!..

אין חדר איז משה קיינמאָל ניט געגאַנגען. דאָס אַליין בע־ווייזט, אַז ער איז נישט געווען קיין נאַר... בר מצוה איז ער געוואָ־רען צו 14 יאָהר (ניט צו 13).

צו 15 יאָהר האָט ער דעם גרעסטען עושר פון שטאָדט אָנגע־שפּיגען אין פּנים בלויז דערפאַר, ווייל ער איז געווען אַן עושר. וואָס דאָס בעווייזט, אַז משה איז ניט בעשאַפען פון דעם זעלבען שטאָף, וואָס סקעבס ווערען בעשאַפען... צו 18

יאהר האט ער אנגעהויבען צו האסען מיידלאך. ס'איז נישט גע־וועז קיין איין מיידעל אין שטעדטעל וואס משה זאל זי נישט הא־סען ווי דעם טויט. ביי איהם האט דאס געהייסען ל י ע ב ע... און ערקלעהרט האט ער דאס אזוי: אמת'ער האס איז די הייסטע ליע־בע. ווען איך האס א מיידעל, וועל איך מיט איהר נישט חתונה האבען, וואס דאס מיינט: נישט אומגליקליך מאכען. און דאס הייסט ל י ע ב ע. קוים אבער ליעב איך א מיידעל און איך האב מיט איהר חתונה, און מאך איהר דורך דעם אומגליקליך — איז א סמן אז איך האס זי; אז איך האב זי פיינט... ווארים א מענ־שען וואס מען ליעבט, מאכט מען דאך ניט אומגליקליך.

דערפאר ליגט א גרויסע פילאזאפיע אין זיין ווערטעל:

— האס איז ליעבע און ליעבע איז „האס“...

אבער משה האט דאך פארט חתונה געהאט, איז דער תירוץ, אז צו 20 יאהר האט ער זיך זעהר שטארק פערליעבט אין א מיי־דעל, וועלכע ער האט געהאסט ווי דעם טויט. און אזא מיידעל, איז דאך א מצוה גדולה אומגליקליך צו מאכען, האט ער מיט איהר געהייראט...

איצט איז די פראגע: ווען דענקט ער צו שטארבען?

אויף דעם ענטפערען צוויי לאנדסלייט, אז זיי ווייסען נימ־אלענפאלס וועט ער דאס נישט טהאן כל זמן ער לעבט... ווייל צום שטארבען דארף זיך א מענש נעהמען צייט. און משה איז שטענ־דיג „ביזי“.

איצטער וועלען מיר א שמועס טהאן פון זיינע פיהרעכצען: מיט וואס אונטערשיידעט ער זיך פון אלע מענשען?

אט מיט וואס:

למשל: יום כפור עסט ער מעהר ווי אלע טעג פון א גאנץ יאהר, און דוקא טרפות, און דוקא אהן א היטעל.

פסח עסט ער חמץ, און נאך פסח — מצות.

שבועות עסט ער פלייש און ראש השנה מילכיגס.

פורים און שמחת תורה איז ער אומעטיג און תשעה באב פרעה־ליך.

זומער, אין די גרעסטע היצען, זיצט ער אין שטאָדט, און ווינ־טער, אין די גרעסטע פרעסט, פאָהרט ער אין קוני איילאַנד.

זעהט ער אַ לויה — לאַכט ער, טהוט עס איהם הנאה; זעהט ער אַ חופה — זיפצט ער, האָט ער עגמת נפש.

זומער טראָגט ער וואָלענע אונטערוועש, אַ וואָלענעם סוט, וואָלענע זאָקען, וואַרימע שיך און אַ וואַרימע היטעל.

ווינטער טראָגט ער דינע אונטערוועש, אַן אַלפּעקע סוטעל אַהן אונטערשלאַג, זיידענע זאָקען, אַ זיידען העמדעל, געלע סליפּערס און אַ שטרויענעם קאַפּעלוש.

צייטונגען לעזט ער ניט. ער זאָגט, אַז ווען די גאַנצע וועלט לעזט צייטונגען, דאַרף ער ניט לעזען; וועט די וועלט סטאַפּען וועט ער אַנהויבען.

די שטאַרקסטע פלאָטע, זאָגט ער, האָט סערביען.

— סטייטש, ווי קומט סערביען צו אַ פלאָטע?

משה ווייסט, אַז סערביען האָט קיין פלאָטע ניט, נור ווייל די גאַנצע וועלט זאָגט, אַז ענגלאַנד איז די שטאַרקסטע אויפ'ן וואַ־סער, זאָגט משה קאַפּויר, אַז סערביען איז די שטאַרקסטע.

ברילען טראָגט משה אָהן גלעזלעך, ווייל אַלע טראָגען מיט גלעזלעך.

האָט ער אַ זייגעריל, טראָגט ער עס אין אַ הויזען־קעשענע.

האָט ער אַ נאָז־טיכעל, טראָגט ער עס אין אַ וועסטעל־קעשענע.

געהט ער אין אַ שוויץ־באָד, וואַשט ער זיך אפילו ניט אָרום, דאָס איז דערפאַר, זאָגט ער, ווייל אַלע וואַשען זיך.

דאַווענט ער אַמאָל און עס קומט צו דער שמונה עשרה — געהט ער אָרום.

אין אַ רעסטאָראַנט עסט ער דוקא מיט די הענד. ווייל אַלע עסען מיט אַ גאָפּעל.

...ליגט ער זיך שלאפען, שלאפט ער מיט אפענע אויגען, ווייל די גאנצע וועלט שלאפט מיט פערמאכטע אויגען.

אין א קאר גיט ער אמאל אוועק זיין סיט א מאן, ניט קיין פרוי.

אלס בארדער איז ער איינמאל אנטלאפען מיט זיין מיסטער, ניט מיט דער מיסעס.

אין טהעאטער זיצט ער מיט'ן רוקען צום סטיידזש, ווייל אלע זיצען מיט די פנים'ער. אפט געהט ער ארויס ווען מען שפיעלט און קומט אריין צווישען די אקטען.

דערצעהלט מען איהם א וויץ, וויינט ער; דערצעהלט מען איהם א טרויעריגע זאך — שמייכעלט ער.

בעגעגענט מען איהם אין גאס, דערלאנגט ער די לינקע האנד און שרייט אויס: „גוד באי!". געזעגענט מען זיך מיט איהם, רופט ער אויס: „העללאו!". שטארבט ווער איז פון זיין פא־מיליע ש ט ע ה ט ער שבעה. און אזוי כסדר.

לעזענדיג די וויטערע קאפיטלעך וועט איהר זיך מיט איהם בעסער בעקענען. און איהר וועט מוזען צוגעבען, אז ער איז ניט דער א י י נ צ י ג ע ר. כמעט אין יעדען איינעם פון אונז געפינט זיך א פונק פון משה'ן...

און אפשר איז גאר די היינטיגע וועלט אזא?

איך נעהם דאס דערפון, וואס די פיינע, די עדלע, די עהר־ליכסטע מענשען זיצען היינט הינטער אייזערנע גראטעס און די גנבים, רויבער, פאגראמשטשיקעס געהען ארום פריי איבער די גאסען...

יא, קינדערלאך, די גאנצע וועלט איז א קאפויר'דיגע! — —

— — — — — — — — — — — —

מיט א שלאם אויפ'ן מויל, פערבלייב איך,

אייער.

ב. קאוונער.

קאפויר אלס באָס.

מייז בעריהמטער לאנדסמאן משה קאפויר איז געווארען א באָס.

צוואנציג מאשינען לויפען און הודשען אין זיין שאפ.

די ארבייטער בעהאנדעלט ער זעהר פיין: זיי קריגען גוטע וויידזשעס, ארבייטען קורצע שטונדען און האבען אלע פריהייטען: מעגען עסען און טרינקען און זינגען און רויכערען און דעבאטירען וועגען סאציאליזם, וועגען יקרות און וועגען טעמעני האל.

איז דאך דאכט זיך גוט, — טויג עס ערשט ניט!

ווי נור משה האט געלעזען אין די צייטונגען, אז די שניידער זיינען ארויס אין סטרייק געגען זייערע באסעס, האט ער באלד געהייסען זיינע ארבייטער אבשטעלען די מאשינען.

— וואסי? — האבען די ארבייטער געפרעגט.

— איך וויל, אז איהר זאלט אויך סטרייקען! — האט משה געענטפערט.

און ער האט זיך ארויפגעשטעלט אויף א מאשין און געהאלטען פאר זיינע ארבייטער די פאלגענדע רעדע:

— חברים! — וואס זיצט איהר איינגענורעט מיט אייערע אויגען אין דער ארבייט? פארוואס געהט איהר ניט ארויס אין סטרייק גלייך מיט אייערע ברידער? אלעמאי פערלאנגט איהר ניט קיין העכערע וויידזשעס און קירצערע ארבייטס־שטונדען? ווארט ניט, ברידער! וואס פריהער איהר וועט דאס פערלאנגען. אלץ בעסער, אלץ געזינטער וועט דאס זיין פאר אייך! דער יקרות איז גרויס, דער לעבענס־מיטעל איז מיט נאלד צוגלייך, פרויען

קינדער האט איהר, טא וואס־זשע ווארט איהר? אויף ווען ווארט איהר? פאלגט מיך און סטרייקט!

„ברידער! איהר וועט זעהן, אז איהר וועט אלעס אויספיהרען ביי מיר! פעראייניגטערהייט זייט איהר א מאכט; אויב איהר וועט ניט האבען דאגעגען, וועל איך אייך אליין העלפען אויסשטע־לען די פאדערונגען.

„זייט זיכער, מיינע ברידער, אז איך בין אייך אן אמת'ער פריינד! איך בין אויך צופריעדען מיט דער יוניאן. די יוניאן איז אייער לעבענס־רעטער, אייער גליק! ווען ניט די יוניאן, מיינע ברי־דער, וואלט איהר געווען אויף צרות. ווער וואלט זיך פאר אייך אנגענומען, ווער? טא צאהלט־זשע רעגעלמעסיג אייערע דיוס און זייט געטרייע יוניאן־לייט! שרעקט זיך ניט פאר די באסעס! די באסעס אהן אייך, זיינען גארנישטעו, אהן אייך דארפען די בא־סעס לעגען די צייהנער אויפ'ן בוידים. אויף צעהן טויזענד כפרות דארפט איהר זיין! דאס זיינען ניט קיין מענשען, נאר פיאווקעס! בלוט־זויגער!

„אלזא, מיינע ברידער“ איילט זיך צו און געהט ארויס אין סטרייק. גענוג צו הארעווען פאר פרעמדע שווארץ־יאהרען! איהר וועט זעהן, אז איהר וועט קיין חרטה ניט האבען! איך וועל מוזען סעטלען מיט אייך ווי א טאטע!

„ליעבע ברידער! ווען מיין בליק פאלט אויף אייערע געלע, איינגעפאלענע געזיכטער, ווערט מיין הארץ אין שטיקער צוריסען! ניט איהר וואוינט אין לייטישע דירות; ניט איהר טראגט לייטישע מלבושים ניט איהר עסט לייטישע מאכלים. גארנים! וואס אומ־שטיינס געזאגט, האט איהר פון אייער גאנצע הארעוואניע מכות מיט זאלץ און קרחת מיט פעפער!

„ברידער! וואס האלט איהר די קעפ ארונטערגעלאזען? וואס קלערט איהר? וואס זייט איהר זיך מישב? — ארונטער אין סטרייק! הא? וואס זאגט איהר? איהר האט מורא פאר סקעבס? נארישע מענשען, וואס איהר זייט! אויב אזוי, קענט איהר נאך ניט משה'ן!

משה וועט אין זיין שאפ קיין סקעבס ניט אריינלאזען! משה האסט א סקעב ווי דעם טויט! משה וועט בעסער אויפגעבען דעם שאפ, ווערען אוים באס, איידער ארבייטען מיט סקעבבאטשעס! טרייעט, דזשאסט פאר פאן, שיקט מיר אונטער א פאר סקעבס, וועט איהר זעהן, אז זיי וועלען מיט זייערע קעפ די טהיר עפענען!

„ליעבע ברידער! און אויב איהר גיעהט שוין יא ארונטער אין סטרייק, זאלט איהר זיך ניט בענארישען; זאל אייער פערלאנג זיין וואס גרעסער. בעווארענט זיך אזוי, אז איהר זאלט ניט דאר־פען באלד ווידער סטרייקען. נישקשה, די באסעס קענען בעשטעהן, זיי מאכען גענוג פראפיטען פון אייער שוויים! וואס זיי מאכען אין א חודש, מאכט איהר דאס ניט אין א דאלב יאהר! זיי הא־בען דיענסטען, אטאמאבילס, פאלאצען, מיליאנען, און איהר? — וועה צו אייערע טעג!

„ניעדער מיט די באסעס! ניעדער מיט די פיאווקעס! עס לעבע די איינינקייט פון דער יוניאן! עס לעבע דער קאמפף!“

דא האט משה קאפויר גענענדיגט זיין בעגייסטערטע רעדע פאר זיינע ארבייטער און איז ארונטערגעשפרונגען פון דער מאשין.

די ארבייטער האבען זיך גענומען איבערקוקען, ווי איינער רעדט: „דעם ערשטען מאל טרעפען מיר אזא באס. ניט אנדערש ווי ער איז ניט ביים זינען. חסר דעה...“

משה האט דאס בעמערקט און — אויסגערופען:

„ברידער! אויב איהר גיעהט ניט באלד ארונטער אין סטרייק, וועט איהר מיך מארגען געפינען א טויטען“.

און די ארבייטער האבען נעביך געמוזט ארונטער אין סטרייק.

משה קאפויר ווערט א טאטע.

— גוט באי קאונער! — הער איך א בעקאנטע שטימע הינטער מיר.

איך קוק זיך אום — משה. משה קאפויר.

— וואס הערט זיך עפעס נייעס, משה ווי געהט עס דיר? האסט היינטיגען ערשטען מאי געמארטשט?

— ניין.

— פאר וואס?

— ווייל דעם ערשטען מאי מארטשט די מאדזשאריטי און איך פייף אויף דער מאדזשאריטי.

— ווען דען וועסטו מארטשען?

— אדער דעם עלפטען מאי אדער דעם דריטען יוני...

— ביזט משוגע.

— בין איך!

— וואס זשע הערט זיך אזוי? וואס מאכט דיין פרוי?

— זי קרעכצט.

— וואס איז איהר?

— זי געהט צו קינד.

— וואו זשע געהסטו?

— רופען אן איינבינדער.

— א וואס?

— אן איינבינדער.

— וואס טויג דיר אן איינבינדער?

— צו מיין פרוי.

— אז א פרוי געהט צו קינד, רופט מען אן איינבינדער? איך הער דאָס דעם ערשטען מאָל!

— ווענמען דען רופט מען?

— וואָס הייסט ווענמען, א דאָקטאָר.

— איך האָב פיינט נאָכצוטאָנצען די מאַדזשאָריטי! די מאַדזשאָריטי איז דום, אונוויסענד, נאַריש!

— אָבער וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אַזא זאַך? וועלכער משוגענער רופט דאָס אין אַזא פאַל אן איינבינדער. וואָס טהוסטו אז דו דאַרפסט איינבינדען א ביכעל?

— ווען איך זאָל דאַרפען איינבינדען א ביכעל, וואָלט איך דאָס אוועקגעגעבען צו א פרויען־דאָקטאָר אָדער צו הייבאַמע. אָט אַזא מענש בין איך שוין. שיך פיקסען שיק איך אין א לאָונדרי; וועש — צו א שוסטער; מעדיצין קויף איך אין א מילינערי סטאָר און פרויען העטס אין א דראָג־סטאָר.

— און אז דו דאַרפסט א הערקאָט?

— געה איך צו א קירזשנער.

— פאַרוואָס געהסטו ניט צו א באַרבער?

— ווייל אַלע געהען.

און רעדענדיג האָב איך ארויסגענומען פון קעשענע א טאַבאַק פושקעלע און משה'ן מכבד געווען מיט א שמעק־טאַבאַק.

האָט משה גענומען א שמעק טאַבאַק און איהם אריינגעשאָטען אין מויל.

— משה, ביזט פעררי־קט? טאַבאַק שמעקט מען דאָך מיט דער נאָז!

— ניט משה! משה שמעקט מיט'ן מויל!

— און אז דו ווילסט סמוקען?

— סמוק איך מיט'ן נאָז.

— ווי קען מען?

— מען קען שוין.

און ער איז צבוגעגאַנגען צו א סטענד, געקויפט פאַר א פעני

א סיגארעטעל, ארייננעשטופט עס אין א נאז־לעכעל, פערדרויכערט און געגומען ארויפציהען...

ער האט אזוי לאנג געצויגען דאס פאפיראסעל מיט'ן נאז־לעכעל, ביז עס האט אנגעהויבען סמוקען.

מענשען האבען זיך אפגעשטעלט קוקען אויף איהם און זיך גע־האלטען פאר די זייטען פון לאכען.

משה אליין איז געשטאנען שטאלץ און געלאכט פון דער מא־דזשאריטי און מיר האט ער געבעטען, אז איך זאל איהם סטאפען רופען משה קאפויר, נור ק א פ ו י ר מ ש ה.

דאן האט ער זיך מיט מיר געזעגענט אויף זיין שטייגער: מיר געזאגט „העלאו קאוונער", און איז אוועק.

אויף מארגען האט מען מיך גערופען אין טעלעפאן אין דראג־סטאר.

לויף איך ארונטער, נעהם דעם רעסיווער אין האנד, און הער ווי איינער שרייט:

— גוד באי!

איך דערקען משה'ס שטימע: העלאו, משה! וואס איז?

— איך וויל דיר אנזאגען א טרויעריגע בשורה: מיין אידענע האט געהאט א מיידעלע.

— מזל טוב דיר, משה!

משה האט א זיפץ געטהאן דורכ'ן טעלעפאן.

— וואס זיפצסטו?

— איך זיפץ וואס ביים היינטיגען יקרות דארף איך נאך פראַ־ווען א ברית.

— וואס פאר א ברית?

— א ברית ווי אלע ברית'ן.

— זאגסט דאך, אז זי האט געהאט א מיידעלע.

— טא איז וואס?

— דארף מען דאך קיין ברית ניט.

— ביי מיר איז אנדערש...

משה ווערט אן אקטיאָר.

בעת אונזער ניו יאָרק האָט זיך געבאָדען אין שווייס און געפּאַ־בעט מיט דער נשמה און געשלאָפען אויפ'ן דאך און דערקוויקט זיך דאָס הארץ מיט אייז־וואסער, פּונקט דאן האָב איך אָנגעטראָפען משה קאַפּויר.

ער איז געגאנגען איבער ריווינגטאָן סטריט אין א פּעלצעל, מיט א פוטערן היטעל און שיך מיט וואַרעמע קאַלאָשען.

— העללאָ, משה! — האָב איך אויסגערופען — וואָס מאכסטו? וואו געהסטו?

ער האָט זיך אומגעדרעהט און אויסגערופען:

— גוד באַי, קאָוונער, וואָס מאכט עפּעס דיין ווייב מאָטעל?

— מיין ווייבעל הייסט ניט מאָטעל, זי הייסט ציללי.

— ציללי איז ביי מיר מאָטעל... אלעמאי רוף איך מיין שוועסטער: איטשע מאיר.

— ווי הייסט זי מיט'ן אמת'ען נאָמען?

— מיט'ן אמת'ען נאָמען הייסט זי ברכה.

— טאָ ווי קומט ברכה צו איטשע מאיר?

— אָט אזוי איז דאָס... ווייל אלע רופען זי ב ר כ ה. הייסט זי ביי מיר א י ט ש ע מ א י ר.

— ביזטו דאָך משוגע.

— בין איך.

— עט מען דאך לאָכען פון דיר.

— וועט מען.

און משה האָט מיר ווידער ערקלערט די אלטע געשיכטע, או

ער וועט זיך ניט אונטערגעבען צו דער מאַדזשאָריטי, מחמת די מאַדזשאָריטי איז נאַריש, דום און ניט פּראָגרעסיוו...

ווייטער האָט ער מיר דערציילט, אז ער איז געוואָרען אַן אַק־טיאָר. דער מענעדזשער גיט איהם 25 דאָלאַר אַ וואָך בלויז פאַר שבת און זונטאָג. און אז ער האָט שוין אַ פּאָר מאָל געשפּיעלט און געהאַט אַ גרויסען ערפאָלג. און אז ער שפּיעלט, בלייבט מען אָהן זייטען פון לאַכען...

ערשטענס, טראָגט ער אַלע קליידער פערקעהרט, אַזוי ווי עס וויזט זיין פּיקטשור; צווייטענס, קומט ער אריין פערקעהרט. דאָס הייסט, מיט די פּלייצע; דריטענס, פערנויגט ער זיך פער־קעהרטע פאַר'ן פּובליקום, און פערטענס זאָגט ער אַלע ווערטער קאַ־פּויר: די ווערטער פון פ ע ר ט ע ן אַקט זאָגט ער אין ע ר־ש ט ע ן אַקט; די ווערטער פון ע ר ש ט ע ן אַקט זאָגט ער אין ד ר י ט ע ן, און די ווערטער פון צ ו ו י י ט ע ן אַקט זאָגט ער אין ע ר ש ט ע ן. אַזוי ווייטער און ווייטער.

אַ חוץ דעם וויל ער ניט אז מען זאָל איהם אַפּלאָדירען. און אויב ער זעהט, אז אימיצער אַפּלאָדירט איהם, ווערט ער אין כעס און רופט דעם יעניגען „אינדיאַנער" און „גרינהאָרן".

ווייטער האָט ער מיר דערציילט אז ער האָט אויסגענומען מיט'ן מענעדזשער, אז ער זאָל איהם ניט אַדווערטייזען מיט קיין גרויסע אותיות אין די צייטונגען. ער האָט פיינט, זאָגט ער, אז מען אַדווערטייזט איהם גרויס.

ער האָט אויך אויסגענומען מיט'ן מענעדזשער, אז מען זאָל זיין בילד ניט אַרויסגעבען אויף'ן פּאָסטער.

ער האָט פיינט אז ער זעהט זיין בילד אויף די פּאָסטערס.

און אויב ער, דער מענעדזשער, וויל אומבעדינגט זיין פּיקטשור האָבען אויף'ן פּאָסטער, זאָל ער מאַכען אַ קליין פּיקטשעלע און דאָס אריינשטעלען גאָר אונטען, קיינער זאָל עס ניט בעמערקען...

ער האָט מיר אויך דערציילט, אז לעצטע וואָך האָט ער גע־זאָגט צו זיין מענעדזשער „מיסטער לאַפּידוס, טאָמער גיט איהר

ארויף אויפ׳ן פּאוסטער מיינע א גרויסע בילד אויבענאַן, וועט זיך אבטהאָן חושך!" און ער האָט געהאקט מיט ביידע פויסטען אַן טיש!...

ער שפּיעלט אויך ניט אין קאָרטען. ער וויל ניט נאַכטאַנצען די מאדזשאריטי.

ער וויל אויך ניט בעלאַנגען צו דער אקטיאָרען יוניאַן, ווייל אלע בעלאַנגען.

ער וויל אויך ניט קיין גרעסערע ווײדזשעס. דער עיקר איז ביי איהם ניט דאָס געלד, זאָגט ער, נור די קונסט.

ער האָט אויך פיינט צו שפּאסען מיט פרעמדע פרויען.

— ווי לאַנג, דענקסטו, וועסטו בלייבען ביי דעם דזשאָב?

— ניט לאַנג, בלויז איבער די היצען.

— וואָס וועסטו טהאָן ענדרע זומער?

— ענדרע זומער וועל איך אַנהויבען פאָהרען אין קוני־איילאַנד זיך באָדען און איך וועל זיך אזוי באָדען, ביז מ׳וועט דערלעבען ביז פּסח.

— פון וואָס וועסטו מאַכען א לעבען?

— דאָס ווייס איך נאָך ניט.

ער האָט זיך מיט מיר געזעגענט: אויסגעשטרעקט צו מיר זיין לינקע האנד, אויסגערופען: העלאָו, קאָוונער, גרים דיין אידענע! און איז אוועק ווייטער מיט ריוווינגטאָן סטריט. קליינע קינדער־לעך, מיט פערשוויצטע פּנים׳לעך, זיינען איהם נאַכגעלאָפען.

משה שטעלט זיך אליין ארויס אין גאס.

אין אטוירני סטריט האָב איך געזעהן אַ רעדעל מענשען.

בין איך צוגעגאַנגגען צום רעדעל. זעה איך אַ קופּע אַלטע מע־בעל און לעבען מעבעל — זיצט משה קאפּויר און לעבען איהם זיין פרוי און קינדער, צוויי מיידלעך און צוויי בּאָיס.

די מיידעלעך זיינען געווען אַנגעטהאָן פאַר בּאָיס און די בּאָ־יעס — פאַר מיידעלעך. און גערופען האָט ער זיי אויך פאַרקעהרט.

למשל: אַ מיידעלע וואָס הייסט א ס ת ר, האָט ער גערופען ב ר ו ך. און אַ אינגעלע וואָס הייסט א י י ב י, האָט ער גע־רופען ק ל א ר א.

ווי נור משה האָט מיך דערזעהן, האָט ער אויסגערופען הויך אויפ'ן קול:

— גוד באַי, קאַוונער! וואָס מאכסטו און וואָס מאַכט דיין אידענע?

— אָלל־רייט — האָב איך איהם געענטפערט — וואָס זיצסטו דאַ? מען האָט דיך ארויסגעשטעלט אין גאַס?

— ניין, קיינער האָט מיר ניט אַרויסגעשטעלט, איך האָב זיך א ל י י ן ארויסגעשטעלט!

— איך פערשטעה דיך ניט, משה.

— איך האָב אָבגעוואַהנט אין דעם הויז דריי מאָנאַט אָהן רענט.

— פאַרוואָס האָסטו ניט געצאָהלט קיין רענט?

— ווייל די מאַדזשאָריטי צאָהלט, און די מאַדזשאָריטי האָט איך ווי דעם טויט! איך האָב איהר פיינט נאָכצוטאַנצען.

— טאָ וואָס־זשע איז געווען?

— גאָר ניט איז געווען. בין איך געזעסען אָהן רענט און גע־

וואָרט אַז דער לענדלאָרד זאָל מיך אַרויסשטעלען אין גאַס. האָט ער אַפּנים ניט געוואָלט אָדער פאַרגעסען; האָט מיך די געשיכטע פערדראָסען: סטייטש, אַ מענש צאָהלט דיר ניט קיין רענט און דו שווייגסט? בין איך געגאַנגען און זיך אַליין געמאַכט צו מופען. אַרויסגעשטעלט אין גאַס מיין ביסעל פאַרניטשור, אַרויסגעטריבען די פרוי און קינדער פון הויז און גע'פטר'ט אַז עסק; אַרונטער אַן עול פון'ם קאָפּ!

— אָבער וועלכער משוגענער מאַכט זיך אַליין צו מופען?

— אַט אַזאַ מענש בין איך. אַ מענש מוז זיין אָריגינעל. אַט טראָגען אַלע מענשען היטלען אויף די קעפּ און זאָקען אויף די פיס, און איך טראָג פערקעהרט: די זאָקען אויפ'ן קאָפּ און דאָס היטעל אויף די פיס. איך גלייך אָריגינאַליטעט.

דאָ האָט משה אַ טאַרע געטהאָן זיין פרוי:

די פרוי האָט זיך אומגעקוקט און געפרעגט וואָס ער וויל.

— נפתלי!

— דו זעהסט, קאָוונער? מיין פרוי הייסט גאָר ד ב ו ר ה. פונדעסטוועגען רוף איך זי נ פ ת ל י.

דאָס רעדעל מיט מענשען האָט זיך געקאַטשעט פון געלעכטער.

אָבער משה'ן האָט זייער לאַכען ווינציג־וואָס געאַרט. ער האָט זיי גערופען „אידיאָטען"...

דאן האָט מיר משה דערצעהלט, אַז ער ווישט זיך אָפּ דאָס פּנים מיט אַ צ י י ט ו נ ג און ער לעזט יעדען טאָג אַ האַנד־טוך. מאַנ־כעס מאָל, זאָגט ער, קריגט ער אַרוים פון אַ האַנד־טוך מ ע ה ר נייעס ווי פון אַ צייטונג. און ווען די צייטונגס־אַרויסגעבער, זאָגט ער, וואָלטען איהם געפאָלגט, וואָלטען זיי אַנשטאָט צייטונגען בע־סער אַרויסגעגעבען האַנד־טוכער. די צייטונגען וואָס האָבען ניט קיין לעזער וואָלטען רייכער געוואָרען מיט לעזער. ווארום וועלכער איד אָדער אידענע וואָלט דאָס ניט געקויפט פאַר צוויי סענט אַ האַנד־טוך?

משה קריעגט זיך מיט זיין פרוי.

מיט צוויי וואכען צוריק האב איך ערהאלטען פון משה קאַ־פּויר אַ פּאָסטעל־קארד. דאָס פּאָסטעל־קארד האָט זיך געלעזען אזוי:

„פון מיר דיין פריינד מ ש ה ק א פּ ו י ר. גריס דיין פרוי און קינדער גאַר פריינדליך. איך ארבייט און פערדיען. ווען דו האסט צייט, קום אביסעל ארויף צו מיר. אפּריל דעם 25טען, 1918. ליעבער פריינד!"

אויף מארגען בין איך אוועק זעהן משה׳ן. ווען איך האָב אָנגע־קלאַפּט אין טהיר, האָט זיך דערהערט משה׳ס שטים: „אוועק פון טהיר!"

האָב איך פערשטאַנען, אז דאָס מיינט אויף זיין לשון: „קאָם אין!"

בין איך אריין. דאָס איז געווען ניין א זייגער ביינאַכט.

— גוט מאָרגען! — האָט משה אויסגערופען — און מיר דער־לאַנגט די לינקע האנד.

— וואָס מאכסטו, משה?

— איך קריעג זיך מיט מיין פרוי. און ער איז צוגעגאַנגען צו זיין פרוי און איהר ארומגענומען און איהר צוגעדריקט צו זיין ברוסט און איהר אָנגעהויבען צוהאַלזען און צו קושען.

— דאָס הייסט ביי דיר קריעגען זיך מיט דער פרוי?

— יאָ. אָט אזוי קריעגט זיך משה! משה איז ניט ווי אלע מענשען. משה, אז ער קושט זיך מיט זיין פרוי, הייסט דאָס, אז ער קריעגט זיך מיט איהר.

די פרוי האָט געלאַכט.

— נפתלי! — האט ער א געשריי געטהאן צו דער פרוי — הער אויף צו לאכען! איך וועל מאכען א סקאנדאל!

— משה! — האב איך איהם א טארע געטהאן ביים האנד — אויב דאס הייסט ביי דיר קריעגען זיך, טא וואס הייסט שוין ביי דיר ל י ע ב ע ן זיך?

— ליעבען זיך, הייסט ביי מיר, ווען איך דערלאנג איהר קלעפ!

— ביזטו דאך משוגע?

— בין איך! משה האט זיך פיינט צו פיהרען ווי די מאדזשא־ריטי פיהרט זיך; איך פייף אויף דער מאדזשאריטי!

האב איך א שמייכעל געטהאן און ארוים פון הויז.

משה האט מיר נאכגעשריען: „העלאו, קאוונער, וואס מאכט דיין אידענע?"

מיט א וואך שפעטער, בעת איז דרויסען האט געגאסען א שרעק־ליכער רעגען און טייכען וואסער האבען אנגעפילט די גאסען און די קעלערס, פונקט דאן האב איך געטראפען אין גאס משה'ן ארומגעהן אהן א רעגען־שירם.

ער איז געווען דורכגעווייקט ביז'ן ביין; ער האט אויסגעזעהן ווי א קאץ וואס מען שלעפט ארויס פון א ברונעם וואסער.

— גוד באי, קאוונער! — האט משה אויסגערופען שטארק צופריעדען — וואו געהסטו?

— איך געה אין דער רעדאקציע!

— היינט ארבייטען? — האט משה אויסגערופען — היינט?

— וואס איז דען היינט אנדערש ווי אלע טעג?

— ווייל היינט גיסט א רעגען — האט משה געענטפערט.

— טא איז וואס?

— גאר ניט. אין א רעגענדיגען טאג האב איך פיינט צו אר־בייטען; אין אזא טאג ווי היינט געה איך ארום איבער די גאסען שפאציערען.

— און ווען געהסטו ארבייטען?

— אין א שעהנעם טאג. ווען די זון שיינט, ווען דער הימעל

אין בלוי, זיץ איך אין שאפ און איך ארבייט, און איך בעט ביים באָס, ער זאָל מיך לאָזען ארבייטען אָווערטיים.

דער רעגען האָט געגאָסען, דער ווינד האָט געדרעהט און גע־פלאָכטען אין דער לופטען גראָבע וואסער־שטריק... איך האָב משה'ן געהייסען ארונטערגעהן אונטער מיין אמברעלאַ, אָבער ער האָט ניט געוואָלט. אין אזא טאָג, האָט ער געזאָגט, האָב איך פיינט צו זיין אין אמברעלאַ. דאָס טהוט די מאדזשאריטי, אָבער ניט איך.

— טאָ קום כאָטש אריין ערגעץ אין אַ האָלל, אָדער אונטער אַ דאך.

— ניט נויטיג.

ביים געזעגענען זיך, האָב איך געפרעגט משה'ן וואָס ער דענקט צו טהאָן דעם גאנצען טאָג.

— איך ווייס נאָך ניט: אָדער איך וועל אוועק אין בראָנקס פארק, אָדער איך וועל נעהמען די קאר און אוועק אין קוני איילאנד. איצטער וועל איך אריינגעהן אין אַ רעסטאָראנט און אָפּעסען וועטשערע.

— איצטער וועטשערע? דו מיינסט אודאי ברעקפעסט?

— נעוווער מיינד, וואָס איך מיין! אז איך זאָג וועטשערע מיין איך וועטשערע.

— וואָס זשע עסטו ביינאַכט?

— ביינאַכט עס איך ברעקפעסט.

— משה, דו ווערסט וואָס אמאָל מעהר משוגע!

— ווער איך.

— משה, זיי מיר געזונד, איך מוז לויפען אין רעדאקציע.

אָבגעגאנגען עטליכע טרים, האָב איך זיך אומגעקוקט און דער־זעהן משה'ן נעהמען אַ קאר וואָס לויפט אין קוני איילאנד.

משה'ן איז קאַלט.

דאָס איז געווען שבת, דעם ערשטען יוני. אזא הייסער שבת, אזא שטיקענדער שבת איז שוין לאנג ניט געווען. די צייטונגען האָבען געשריבען, אז דאָס איז געווען דער הייסערסטער טאָג זייט די לעצטע 36 יאָהר.

קורץ, איך האָב זיך געשראָקען, אז די היץ זאָל ניט פארברענען דעם דאָזיגען שבת אויף קויהל.

פאַלט מיר איין ארויפצוגעהן צו משה קאַפויר. זעהן וואָס מיין בעריהמטער לאנדסמאן טהוט אין אזא הייסען טאָג.

צוקומענדיג צום הויז, האָב איך משה'ן געטראָפען זיצען אין דרויסען אויפ'ן סטופּ, אנגעפּעלצט ווי אין מיטען ווינטער אין די גרויסע פרעסט.

אויפ'ן קאָפּ האָט ער געטראָגען א קאראקולנע היטעל ארונ־טערגערוקט איבער די אויערען און אויף די שיך — ווארימע קאלאָ־שען אויסגעבעט פון אינווענינ.

ער איז געזעסען און אריינגעהויכט אין די הענד.

— גוד באי, קאָוונער! — האָט ער אויסגערופען אויף זיין שטייד־נער — וואָס מאכסטו?

— ס'איז הייס! — האָב איך אויסגערופען, און מיט'ן ארבעל אָבגעווישט דעם שוויים פון פּנים.

— עט! — האָט ער א זאָג געטהאָן — דאָס הייסט ביי דיר היים? מיר איז גאָר קאלט! ווען ס'וואָלט געווען קויהלען אין הויז, וואָלט איך געמאכט דעם אויווען.

עס האָבען זיך אָבגעשטעלט א סך מענשען מיט רויטע צופּאַ־רעטע פּנים'ער, מיט די רעקלאך אויף די הענד, אָהן קאָלנערס, און מיט שטרויענע קאַפּעלושען האָבען זיי זיך געפאָכעט.

האט זיי משה גערופען „ווילדע אינדיאנער“ און זיי חושד גע־ווען, אז זיי בעלאנגען צו דער מאדזשאריטי, און אז זיי זיינען זעהר ווייט פון פראגרעס.

— וואס דענקסטו היינט צו טהאן? — האב איך געפרעגט משה׳ן.

— איך ווייס נאך ניט. ווען עס וואלט ניט געווען שבת, וואלט איך אוועק אין א טערקישע באד. אין אזא טאג ווי היינט איז זעהר גוט א טערקישען באד. מען דערווארעמט זיך א קאפ די ביינע. אויב ס'וועט מארגען זיין אזא טאג ווי היינט, וועל איך געהן אין א שוויץ.

דער זייטיגער עולם האט זיך געקאטשעט פאר געלעכטער.

איינער האט בעמערקט, אז דאס מוז זיין א משוגענער; א צווייטער האט געדרונגען, אז דאס איז א „קרענק“; א דריטער האט איהם דערקענט נאך די פיקטשור און ערקלעהרט די אנדערע, אז דאס איז משה קאפויר.

— אט דאס איז ער? אויב אזוי וויסען מיר שוין! מיר האָ־בען א סך געלעזען וועגען איהם!

דאס געזעמעל איז אלע ווילע געווארען געדיכטער און די היץ שטארקער און משה איז זיך געזעסען אויפ'ן סטופ און — זיך אריינגעהויכט אין די הענד.

— משה! — האב איך אויסגערופען — דו הויכסט זיך אריין אין די הענד און פון פנים קאפען דיר טראפענס שוויים. טהו כאטש אויס דעם סוועטער!

— ניט דיינע ביזנעס! — האט משה געענטפערט שטרענג — איך פרעג ביי דיר ניט!

איך האב איהם פערלאזען און ער האט מיר נאכגעשריען הויך אויפ'ן קול:

— העללאו, קאוונער! וואס מאכט דיין אידענע מיט די קינ־דער?

משה מאַרטשט דעם ערשטען מאי.

— גוד באי, קאַוונער! גרים דיין אידענע מיט די קינדער!
אַט אַזוי האָט מיך משה קאפּויר בעגעגענט לעצטען ערשטען מאי, נייַן אַ זייגער אין דער פריה.
ער איז געגאַנגען אויסגעפּוצט יום טוב'דיג.
— וואו געהסטו, משה?
— איך געה מאַרטשען.
— דו האַלסט אויך פון ערשטען מאי? אויב אַזוי, ביזטו דאָך אַ מענש גלייך מיט אַלעמען.
— וואָס הייסט?
— פערלאַז זיך אויף משה'ן!
— דאָס הייסט, מאַרטשען וועל איך טאַקע, אָבער ניט ווי אַלע מאַרטשען.
— ווי דען וועסטו מאַרטשען?
— קום, וועסטו זעהן.
איך האָב זיך ניט געפּוילט און מיטגעגאַנגען.
מיר זיינען צוגעקומען צום ראַטגערס סקוועער. דאָרטען האָט ער זיך אַריינגערוקט צווישען אַ גרופּע אַרבייטער וואָס זיינען געשטאַנען מיט זייערע פאַהנען און מוזיק און געוואַרט אויף דעם בעפעהל פון די פיהרער.
— משה, וואָס דענקסטו צו טהאָן?
— ניט דיין עסק, קוק און שווייג!
דער מאַרטש האָט זיך אַנגעהויבען. אַרבייטער פון פערשיע־דענע טריידס זיינען געגאַנגען מיט פרעהליכע פּנים'ער, מיט יום־

טוב׳דיגע הערצער און מיט פרייד אין די אויגען. די פאהנען האבען געפלאטערט, די מוזיק האט געשפיעלט די מארסעליעזע — דאס ליעד פון פרייהייט — די ארבייטער האבען מארשירט צום טאקט פון דער מארסעליעזע און האבען מיטגעזונגען.

דער איינציגער וואס איז געגאנגען ניט ווי אלע, איז געווען משה. ער איז געגאנגען אויף הינטער־ווייל עכטס, דאס הייסט מיט דער פלייצע צום פראנט, און געזונגען האט ער „כל נדרי" מיט׳ן יום כפור׳דיגען ניגון און דאן די „יעלות"...

ביי די יעלות האט ער זיך אזוי צוימערט, אז ס׳האט אזש גע־ריסען ביים הארצען.

אט אזוי האט משה קאפויר געמארטשט פאר׳א־יאהרען דעם ערשטען מאי.

איינער א יונגער ארבייטער, מיט א באנער אין האנד, האט איהם געפרעגט, למאי ער מארשט פערקעהרט. האט ער געענטפערט, אז ער האט פיינט צו מארטשען ווי די מאדזשאריטי מארטשט; ער האסט די מאדזשאריטי!

נאך די „יעלות" האט ער גענומען זינגען „אין בית המקדש אין א ווינקעל־חדר, זיצט די אלמנה בת ציון אליין..."

ער זינגט און דער עולם קייכט פון געלעכטער.

פלוצים פערלאזט ער די רייהען פון די מארטשערס און לויפט ארויף אויפ׳ן סיידוואק.

— א גאנץ יאהר געהסטו אין מיטען גאס, גלייך מיט די קאר־טרעקס, און היינט — ווען מען דארף מארטשען, געהסטו אויפ׳ן סיידוואק?

— אט אזא מענש בין איך! — האט משה אויסגערופען שטאלץ.

און משה קאפויר האט אזוי געמארטשט אויפ׳ן סייד־וואק מיט דער פלייצע צום פראנט און אויסגעזונגען א וועלט מיט ליעדער. ליעדער, וועלכע פאסען זיך אזוי פאר דעם ערשטען מאי, ווי איך פאס זיך צו זיין א בעל חוב...

משה'ס משוגעת'ן.

אונזער העלד, משה קאפויר איז, ווי איהר ווייסט, א גרויסער להכעיס'ניק: ער געהט געגען דער גאנצער וועלט און טהוט אלץ קאפויר: ער זיצט שמונה עשרה און שטעהט שבעה; פורים פאסט ער און יום כפור עסט ער; צו א חופה וויינט ער און צו א לויה לאכט ער; פסח עסט ער ברויט און סוכות עסט ער מצות; אין קאר גיט ער אלע מאל אוועק זיין סיט צו א מאן, ניט צו קיין פרוי; דארף ער פאהרען א י ן הארלעם, נעהמט ער עקסטרא די קאר, וואס געהט פ ו ן הארלעם.

אט אזא להכעיס'ניק איז דער דאזיגער משה!

לעצטען זונטאג האב איך איהם געטראפען אין פיטקען עוועניו, בראנזוויל. דאס רעקעל זיינס האט ער געטראגען איבערגעקעהרט אויפ'ן לינקען זייט.

ווי נור ער האט מיר דערזעהן, האט ער באלד א געשריי גע־טהאן:

— גוד באי! גוד באי! וואס מאכסטו?

— וואס זאל איך מאכען? איך בין פרעהליך. און וואס מאכסטו?

— איך פייף אויף דער וועלט! איך פיהר זיך מיר ווי מיר גע־פעלט און דאטסאל. אלע מענער געהען ארבייטען און ווערען פער־שווארצט אין די שעפער און גיבען זייערע ווייבער און קינדער עסען און קליידער און שלאפען. איך זיץ אין דערהיים און מיין ווייב געהט ארבייטען און זי גיט מיר עסען און טרינקען.

אַלע מענער זיצען זומער אין דערהיים און שיקען די פרויען אין קאַונטרי, און ביי מיר, אַז ס'קומט זומער, פאָהר איך אין קאַונטרי און מיין ווייב זיצט אין דערהיים.

אַלע מענער לעבען אָפּ מיט איין פרוי אַלע זייערע יאָהרען, און איך האָב שוין, אַ דאַנק דעם אויבערשטען, די דריטע פרוי.

— זיי זיינען געשטאָרבען ביי דיר?

— וואָס געשטאָרבען, ווען געשטאָרבען! אַ שעהן פּנים וואָלטען זיי געהאַט, זיי זאָלען שטאַרבען! זיי זיינען ניט קיין גרינע. די פרויען מיינע! זיי ווייסען, אַז פון שטאַרבען קומט קיין געזונד ניט צו.

— ווי זשע דען ווערטסו פּטור פון זיי?

— איך גיב זיי גט... ניטאָ קיין בעסער זאַך אויף דער וועלט ווי גט'ען אַ ווייב. דער איד וואָס האָט אויסגעטראַכט דאָס גט'ען זיך, איז געווען אַ סך קליגער פון עריסאָן'ען. איך וועל אייך זאָגען דעם ריינעם אמת. איך דענק, אַז דאָס וואָס מען האָט פריהער חתונה און נאָכהער גט מען זיך, איז ניט ריכטיג: עס וואָלט געדאַרפט זיין קאַפּויר: פריהער זאָל מען זיך גט'ען און שפּעטער זאָל מען חתונה האָבען. אויב גאָט וועט מיר שענקען דאָס לעבען, וועל איך דאָס נאָך איינפיהרען אויך. פּונקט ווי איך האָב איינגעפיהרט ביי טאָג צו שלאָפען און ביינאַכט ארומצוגעהן אין די גאַסען. איצט האַלט איך אין ארבייטען אויף אַ „פּעטענט". אַז אַ מענש זאָל ניט דאַרפען ליגען אויף איין אָרט בעת ער שלאָפט. איך וויל, אַז ער זאָל קענען אויף זיין און האַלטען אָפּען די אויגען און ארומלויפען אין די גאַסען און האַווען, שמייען, האַנדלען, ארבייטען, לעזען און פאָהרען און צו דער זעלבער צייט שלאָפען. מיט דער צייט וועל איך דאָס אויספיהרען. אַט געהט, למשל, צו שבועות. אַ שעהנער אידישער יום טוב. מ'קען זאָגען דער שעהנסטער. געפעלט מיר אָבער ניט דער מנהג פון עסען מילכיגס. איך האָב פיינט אַ מילכיגען יום־טוב. און דאַרפאַר האַלט איך טאַקע ניט פון'ם מנהג. אַז ס'קומט שבועות טאָר ביי מיר אין הויז ניט אַריינקומען קיין טראָפּען מילך, קיין

ברעקעל קעז, קיין לעק פוטער. נור פליישיגס — אדער רינד־פלייש, אדער קאלב־פלייש אדער טשיקען.

און אז איך האב ניט קיין פלייש, ריים איך שטיקער פון מיין ווייב; אבי פלייש!

דערפאר, אז ס'קומט שמחת תורה, עסען מיר מילכיגס: קרעפ־לעך מיט קעז; ברייטע לאקשען מיט פוטער; לאקשען און מילך. אפילו הערינג קויף איך מיט א מילך.

משה סטרייקט.

— גוט באי, קאונער, גרים דיין אידענע!
— וואס מאכסטו, משה ?
— איך סטרייק.
— וואר־זשע געהסטו ?
— איך געה פיקעטען דעם שאפ.
— דאס טהוען דאך אלע סטרייקער, טא מיט וואס־זשע ביזטו אנדערש ווי אלע ? ביי דיר דארף דאך זיין קאפויר ?
— איז טאקע !
— מיט וואס?
— מיט דעם וואס איך פיקעט ניט מ י י ן שאפ, נור אן אנדערען. איך סטרייק ביי שניידעריי און פיקעטען פיקעט איך א שאפ, וואו מען מאכט ליולקעס.
— ביזטו דאך א משוגענער.
— בין איך !

דאס איז געווען דינסטאג. מיטוואך האב איך איהם ווידער געטראפען.

— העללאו, משה !
— גוד באי !
— וואו געהסטו ?
— סעטלען דעם סטרייק.
— מיט וועמען געהסטו ?
— אליין.
— דענקסטו, משה, אז דער באס וועט מיט דיר סעטלען ?
— ער'ט מוזען סעטלען !

— פאר וואס וועט ער מוזען ?

— ווייל איך וועל איהם שטעלען אזעלכע פאדערונגען, וואס ער וועט זיכער אננעהמען!

— למשל !

— ערשטענס, וועל איך פערלאנגען צעהן שטונדען ארבייטס־טאג.

— וויפיעל האסטו פריהער געארבייט ?

— אכט.

— וואס נאך וועסטו פערלאנגען ?

— איך וועל פערלאנגען אכטצעהן דאלאר א וואך.

— וויפיעל האסטו פריהער גענומען ?

— איין און צוואנציג.

— וואס נאך וועסטו פערלאנגען ?

— א האלבע שעה פאר דינער.

— וויפיעל האסטו פריהער געהאט ?

— א גאנצע שעה.

— וואס נאך וועסטו פערלאנגען ?

— ווייטער וועל איך גאר ניט פערלאנגען. אבער איך דענק, אז די אויסגערעכענטע פאדערונגען זיינען גענוג, אז ער זאל זיך מוזען אונטערגעבען. וואס דענקסטו ?

— איך דענק אויך אזוי.

— וואס נאך הערט זיך ?

— ווייטער האב איך ביי מיר אין הויז איינגעפיהרט א נייעס.

— וואס פאר א נייעס ?

— מיט מיין געלעגער.

— וואס מיינסטו ?

— איך מיין, אז איך שלאף ניט איצט ווי עס שלאפט די מאדזשאריטי. איך פייף אויף איהר !

— וואס האסטו צו איהר ?

— איך האב פיינט צו זעהן ווי די מאדזשאריטי שלאפט.

— ווי שלאפט זי?

— זי ליגט אוועק דעם ספרינג אויפ'ן בעט, דעם מאטראץ אויפ'ן ספרינג און א לײלעך אויפ'ן מאטראץ און דאן ערשט די קאלדרע.

— און ווי איז ביי דיר?

— ביי מיר איז קאפויר: צוערשט ליג איך אוועק די קאלדרע, דאן א קישען, נאכ'ן קישען דעם מאטראץ און אויפ'ן מאטראץ — דעם ספרינג.

— און אזוי שלאפסטו?

— ניין. איך שלאף גאר אונטער'ן בעט.

— וואו איז דער שכל?

— איך דארף ניט קיין שכל.

איך האב געשמייכעלט, דאן האט מיין שמייכעל געבארען א לאך.

משה זוכט לאנדסלייט.

„דער זייגער איז בלאה און דער הימעל איז צוועלף—“
מיט די ווערטער האט מיך משה קאפויר נעכטען בעגעגענט אין גאס.

— וואו געהסטו, משה ?

— איך געה אויפזוכען לאנדסלייט.

— וואס דארפסטו די לאנדסלייט ?

— איך וויל זיי בעטען, אז זיי זאלען ביי מיר לייהען עטליכע דאלאר.

— משה, וועלכער משוגענער געהט דאס ארום פערלייהען געלד צו לאנדסלייט !

— איך בין אזא משוגענער! און טאמער וויל מען ביי מיר ניט לייהען, ווער איך אין כעס. מיינער א בעקאנטער פלעגט ביי מיר יעדען מאנטאג לייהען א דאלאר. פלוצלונג האט ער אויפגעהערט ביי מיר צו לייהען און אנגעהויבען לייהען ביי אן אנדערען. האב איך איהם דערפאר ניט אויסגעזידעלט. איך האב איהם גערופען זשוליק און שווינדלער און אידיאט! אט אזא מענש בין איך!

— און ווי וועט זיין, אז די לאנדסלייט וועלען ביי דיר גיט וועלען לייהען קיין געלד?

— וועל איך מיט זיי מעהר ניט רעדען.

משה האט מיך געבעטען, אז איך זאל מיט איהם נעהמען א „וואק“, וועט ער מיר עפעס דערצעהלען.

האב איך אנגענומען זיין איינלאדונג.

פלוצים געהט ער צו צו א פאליסמאן און בעט דעם פאליסמאן, אז ער זאל איהם ארעסטירען.

פרעגט איהם דער פאליסמאן: פארוואס?

— ווייל איך האב לעצטע וואך א שפיי געטהאן אויפ'ן וויליאמסבורג בריק.

פרעגט דער פאליסמאן:

— ווער האט געזעהן?

— קיינער ניט! — ענטפערט משה — אבער אז איך זאל דיר, מעגסטו מיר גלויבען. איך האב נאך קיינמאל ניט געזאגט קיין ליגען!

— כ'קען דיך ניט ארעסטירען! — האט אויסגערופען דער פאליסמאן.

— טא שלאג מיך מיט'ן קלאב!

— איך קען דיר ניט שלאגען!

— טא שטראפיר מיך כאטש מיט צוויי דאלאר.

— איך קען דיר ניט שטראפירען!

— טא זידעל מיך!

האט איהם דער פאליסמאן אוועקגעטריבען.

האט ער ניט געוואלט געהן.

האט איהם דער פאליסמאן דערלאנגט מיט'ן קלאב איבער אן אקסעל און איהם געפרעגט אויב ער איז שוין צופריעדען.

— יא, — האט משה געענטפערט — איצט בין איך צופריעדען, אבער ניט אין גאנצען.

— וואס נאך ווילסטו?

— איך וויל דו זאלסט מיר דערלאנגען איבער'ן צווייטען אקסעל אויך.

— אלל־רייט, — האט דער פאליסמאן געזאגט — איך וועל דיר טהאן די טובה.

און ער האט איהם שיער ניט אבגעהאקט די צווייטע אקסעל.

— איצט בין איך צופריעדען! — האט משה אויסגערופען מלא שמחה — און שעהן בעדאנקט דעם פאליסמאן.

דער פּאָליסמאַן האָט איהם נאָכגעקוקט און געלאַכט. משה האָט איהם גערופען „גרינהארן“.

— משה, — האָב איך איהם אַ טאָרע געטהאָן פאַר'ן האנד — משה, דו האָסט דאָך מיר געוואָלט עפּעס דערצעהלען ?

— אָה, ניין, — האָט זיך משה דערמאָנט.

איך האָב דיר געוואָלט דערצעהלען, וואָס איך האָב נעכטען אבענד געטהאָן.

— וואָס, משה ?

— איך בין אהיים געקומען איינס אַ זייגער פון אַ מיטינג. איז געווען פערשלאָסען די טהיר, און איך האָב געהאט ביי זיך אַ סיגאר און דעם שליסעל. האָב איך גענומען דעם שליסעל אין מויל אריין און מיט'ן סיגאר האָב איך געטריייעט אויפשליסען די טהיר, אבער זי האָט זיך ניט אויפגעשלאָסען. אמעריקאנער טהירען ! איך זאָג דיר, עס האָט מיך געערגערט צום טויט ! אפשר דריי שעה האָב איך זיך געבאָדערט און ס'האָט זיך ניט אויפגעשלאָסען !

— וואָס איז געווען דער סוף ?

— דער סוף איז געווען, אז איך האָב געמוזט שלאָפען אין האָלל שטעהענדיג.

— אַ שעהנע געשיכטע אבער אַ קורצע.

— אַ צווייטען מאָל וועל איך דיר דערצעהלען נאָך אַ קירצערע.

משה רעדט וועגען מלחמה.

עלף א זייגער ביינאכט האב איך איהם אנגעטראפפען אין אטווירני סטרים.

— גוט מארגען! — האט משה אויסגערופען.

— גוט יאהר! — האב איך איהם געענטפערט.

— וואו געהסטו? — האט מיך משה געפרעגט.

— שלאפען.

— איצט שלאפען? — עלף א זייגער ביינאכט איך בין ערשט אויפגעשטאנען.

— וואו געהסטו?

— איך געה פון'ם רב.

— פון וואס פאר א רב?

— פון ר' יונה'לען. איך האב גערעדט מיט איהם וועגען דער מלחמה.

— וואס האט ער געזאגט, דער רב?

— ער האט געזאגט, אז ער וויל זיך ניט מישען אין די זאכען. נור פונדעסטוועגען איז ער זיכער, אז די מלחמה האלט שוין ביים סאמע סוף.

האב איך איהם געפרעגט, פון וואנען ער ווייסט דאס? האט ער מיר געענטפערט, אז דאס אליין וואס מ'גיט אוים אזוי פיעל ביליאנען אויף הארמאטען, ביקסען, קאנאנען און קריעגס־שיפען — אז דאס אליין וועט אוועקהרג'ענען די מלחמה!

— א קלוגער רב.

— זעהר א קלוגער! ער האט מיר אויך דערצעהלט, אז זיין אייניקעל איז קראנק געווארען. האט דער דאקטאר ערקלעהרט, אז דאס קינד ליידעט פון „דייטשע פאקען", נאר ער וויל עס ניט בע־

האַנדלען, מחמת ער איז געגען דייטשלאַנד. און אַזוי ווי פּאַקען זיינען דייטשע, אַרט איהם ניט ווען דאָס קינד זאָל אפילו שטאַרבען. ער וויל ניט בעהאַנדלען קיין זאַך וואָס קומט פון דייטשלאַנד.

— וואָס־זשע האָסטו געזאָגט? האָב איך געפרעגט משה'ן.

— איך האָב געזאָגט, אַז דער דאָקטאָר האָט ריכטיג געהאַנדעלט; אַז דער דאָקטאָר איז אַ מענש מיט שכל; אַז אַזאַ דאָקטאָר איז ווערטה אַ קוש אין בעקעל. ווייטער האָב איך איהם געזאָגט, אַז פון אַלע ערפינדונגען אויף דער וועלט זיינען די מלחמות די ג י צ־ ל י כ ס ט ע ערפינדונגען, און אַז די א י צ ט י ג ע מלחמה איז די שעהנסטע, די ערהאַבענסטע פון אַלע מלחמות! זי איז ממש אַ ישועה פאַר דער מענשהייט, אַ רעגעלער גליק! ווער שמועסט פאַר די מאַמעס, וואָס האָדעווען אויס שעהנע, געזונטע זיהן, איז די מלחמה אַ רעגעלער יום טוב! און וואויל איז דער מאַמען וואָס קען צושטייער געבען עטליכע זיהן צו דער מלחמה! דאָס איז דאָך דער גרעסטער נחת וואָס אַ מאַמע קען זיך ווינשען! איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, פריינד קאַוונער, ווען איך זאָל זיין אַביסעל אינגער, וואָלט איך אויך אַוועק אין דער מלחמה. דאָך, ווי זאָגסטו, דער א י י נ צ י ג ע ר פּלאַץ וואו מען קען מאַכען אַ לעבען... נאַר וואָס־זשע דען? איך וואָלט ניט געשאָסען ווי אַלע שיסען, איך וואָלט געשאָסען פערקעהרט.

— וואָס הייסט פערקעהרט?

— פערקעהרט הייסט קאַפּויר: אַנשטאָט צו שיסען א ה י ן, וואָלט איך געשאָסען א ה ע ר. אויף צוריק הייסט דאָס. איך וואָלט געטרייעט מיין בעסט ניט צו דער'הרג'ענען קיין מענשען.

אַט אַזוי האָבען מירביידע גערלוידערט עטליכע שעה כסדר. ערשט, אַז ס'האָט אָנגעהויבען צו טאָגען, האָט מיר משה געזאָגט אַ „גוטע נאַכט“ און ער איז אַוועק אַהיים שלאָפען.

די לעצטע צייט האָט משה איינגעפיהרט אַ נייעס: בעת ער געהט שלאָפען, טהוט ער זיך אַן די ברילען. מען זעהט בעסער ווי צו שלאָפען, זאָגט ער.

משה׳ס פסח.

ארום צעהן א זייגער אין אבענד, בין איך ארויס אין האלל פער־לעשען די געז. האב איך געטראפפען שטעהן לעבען טהיר מיין לאנדס־מאן משה קאפויר.

— גוט מארגען! — האט ער אויסגערופען הויך אויף א קול — גוט מארגען, וואס מאכט עפעס דיין גוטע ליעבע פרוי, דיינע שטילע קינדערלאך?

— געלויבט דער אויבערשטער!

— איך וויל דיר טאקע נ י ט זעהן.

פערשטעה איך, אז ווען משה זאגט „ניט“, מיינט ער יא.

— שוין לאנג אז דו שטעהסט אונטער׳ן טהיר?

— שוין אריבער א שטונדע.

— פארוואס ביזטו ניט אריינגעקומען?

— ווייל איך האב געדארפט פריהער אנקלאפפען, און אנקלא־פען האב איך פיינט.

— וואס טהוסטו דא אזוי שפעט ביינאכט?

— איך בין דיר געקומען איינלאדען צו סדר מארגען אבענד.

— וואס פאר א סדר איז דאס מארגען אבענד? מארגען אבענד איז דאך גאר שבועות!

— ניט ביי מיר!

— משה, דו דארפסט האבען א פראפעסאר!

— דארף איך.

— משה, מען וועט לאכען פון דיר!

— וועט מען!

— הייסט דאס, משה, אז דו פראוועסט מארגען אבענד א סדר?

— ניין!

— ניין הייסט דאָך ביי דיר יאָ?

— יאָ.

— צו אַ סדר דאַרף מען דאָך האָבען מצות.

— האָב איך!

— און וויין?

— האָב איך!

— און זאַלץ־וואַסער? און חרוסות?

— האָב איך אויך.

— און וואָס זאָגט דיין אידענע?

— גאָרניט. זי קען מיך שוין; זי ווייסט, אז ווען די גאַנצע וועלט פייערט שבועות, פייער איך פסח.

— און ווען איז ביי דיר שבועות?

— דעם צווייטען טאָג ראש השנה.

משה האָט זיך אוועקגעזעצט און גענומען לעזען אַ צייטונג. אָבער ניט ווי אַלע מענשען, נור פערקערט: מיט׳ן קאָפּ אראָפּ.

— משה, דו האַלסט דאָך פערקעהרט די צייטונג; קעהר איהם איבער.

— ניט משה איז דער מענש איבערצוקעהרען אַ צייטונג.

— אָבער אזוי קען מען דאָך ניט לעזען.

דאָ איז אונטערגעקומען מיין באָיטשיק און איהם אונטערגעצונדען די צייטונג.

דער פלאַם האָט דערגרייכט משה׳ס בערדיל און דאָס בערדיל איז אוועק מיט׳ן רויך.

משה האָט דערפאַר מיין באָיטשיק אַ קוש געטהאָן אין שטערען און איהם געגעבען אַ ניקעל פאַר מואווינג פּיקטשורס.

אַ פרעהליכער משה!

משה ווערט אַרעסטירט.

צוויי אַ זייגער בייטאָג, בעת די זון האָט געשיינט און געקושט די ערד מיט גילדערנע קושען — האָב איך געטראָפען מיין לאַנדס־מאַן משה קאַפּויר ארומגעהן אין אמוירני סטריט מיט אַ לאַנטערנע אין האַנד.

— העללאָו, משה!

— גוד באַי! — האָט ער מיר אָבגעענטפערט זעהר פריינדליך

— גוד באַי, קאַוונער, וואָס מאַכט מען עפּעס ביי דיר אין הויז?

— גאַנץ גוט.

— דאָס איז שלעכט! — האָט משה געענטפערט מיט אַ זיפץ.

— משה, וואָס געהסטו עפּעס איצט אַרום מיט אַ לאַנטערנע אין האַנד?

— ווען דען זאָל איך אַרומגעהן מיט אַ לאַנטערנע, ביינאַכט, ווען ס'איז שטאָק־פינסטער?

— איצט שיינט דאָך אָבער די זון?

— זאָל זי שיינען, ווער לאָזט איהר ניט?

— מען וועט דאָך לאַכען פון דיר.

— וועט מען!

דאָ איז צוגעקומען אַ פּאָליסמאַן און משה'ן אַרעסטירט. ער האָט אַנגענומען משה'ן פאַר אַ משוגענעם.

איך בין מיטגעגאַנגען אין סטיישאַן־הויז.

פאַר'ן קעפּטען האָט זיך משה פערנויגט מיט דער פּלייצע.

דער קעפּטען האָט געלאַכט און געפרעגט דעם פּאָליסמאַן למאי ער האָט איהם אַרעסטירט.

— ער גשהט אַרום אין מיטען העלען טאָג מיט אַ לאַנטערנע אין האנד — האָט דער פּאָליסמאַן ערקלעהרט און אנגעוויזען אויף משה'ן מיט זיין לאַנטערנע.

דער קעפּטען האָט בעטראַכט משה'ן פון אויבען ביז אראָפּ און איהם געפרעגט פאַר וואָס ער טהוט דאָס.

— איך זוך מיינעם אַ לאַנדסמאַן! — האָט משה געענטפערט — איך האָב ביי איהם געליהען צעהן דאָלאַר, וויל איך איהם אָבגעבען זיין חוב, ווייס איך ניט וואו ער געפינט זיך. פון די אַלטע רומס האָט ער ארויסגעמופט.

— אָבער צו וואָס טויג דיר די לאַנטערנע?

— אפשר וועל איך איהם גיכער אויסגעפינען — האָט משה גע־ענטפערט — האָב ליכטיגער!

— ווי וועט זיין, אַז איך וועל דיר שטראָפירען מיט דריי טעג זיצען?

— וועט ניט זיין קיין סך! — האָט משה געענטפערט.

האָב איך זיך אָנגערופען צום דזשאַדזש: מיסטער דזשאַדזש, דער מאַן וואָס שטעהט דאָ פאַר אייך, איז זעהר אַ בעריהמטער מענש; זיי נאָמען איז בעקאַנט צו א ל ע אידען פון אמעריקאַ; זיין בילד איז אויסגעהאנגען אין אַלע שעפּער, וואו אידישע אר־בייטער ארבייטען; ער איז ניט קיין משוגענער, ער געהט בלויז נעגען דער „מאַדזשאָריטי", ער וויל זיין אָריגינעל. איך זעה ניט איין דעם יושר איהם צו שטראָפירען מיט דריי טעג".

האָט איהם דער קעפּטען בעפרייט.

ארויסגעהענדיג פון סטיישאַן־הויז, האָט מיך משה געזידעלט, למאי איך האָב איהם ריינגעוואַשען.

פּלוצים איז געוואָרען אַ געלויף אין גאַס. פון אַלע זייטען זיי־נען מענשען געלאָפען צו דילענסי סטריט.

— משה, לאָמיר אויך לויפען, ס'האָט אודאי עפּעס פּאַסירט אין אונגליק.

— נאָ סער, איך לויף ניט.

— פאר וואס?

— ווייל אלע לויפען.

און מיר אויך צו להכעיס, האט ער גענומען נעהן לאנגזאמער... דא איז שוין פון דילענסי סטריט צוריקגעלאפען א מאן.

— וואס האט פאסירט? — האט איהם משה געפרעגט.

— א פערד איז געפאלען אין גאס, האט עס א פאליסמאן געשאסען.

האט משה געענטפערט צום פרעמדען:

— גם אתם?

האט עס דער פרעמדער אנגענומען פאר א שטארקע בעליידיגונג און ארייגעפאהרען משה'ן אין באק.

דער מאן איז אנטלאפען און משה איז געבליבען שטעהן מיט'ן פאטש אויפ'ן באק.

שפעטער, ווען איך האב איהם צוגעפיהרט צו זיין הויז, האט ער מיך געפרעגט וויפיעל עס קאסט ארייצוגעהן אין ארבייטער רינג.

— וואס טויג דיר ארבייטער רינג?

— איך וויל ווערען א מעמבער און טרייען אבצושאפען די סיק בענעפיטס, די לעקטשורס, די טויטען־בענעפיטס און דעם סאניטאריום... אז מען וועט, זאגט ער, אט די פיער זאכען אבשאפען, וועט דער ארבייטער רינג בליהען און וואקסען און האבען א רעכט צו עקזיסטירען...

משה'ס איינפעלע.

לעצטען דאָנערשטאָג האָט מיר דער ווינד אַרונטערגעבלאָזען דאָס היטעל פון קאָפּ. האָב איך קיין סך ניט געטראַכט און גענו־מען נאָכלויפען כאַפּען דאָס היטעל. פון אָנהויב האָט זיך דאָס הי־טעל געקייקעלט אין מיטען גאַס ווי אַ רעדעל. עס איז געלאָפען אַ סך שנעלער ווי אַ בראַנזווילער טריין... שפּעטער האָט זיך דאָס היטעל פּערקירעוועט אַן אַ זייט און עס איז אַרונטער אונטער אַן עקספּרעס־וואַגען, און די פערד האָבען עס מיט די פיס אַזוי צו־קנייטשט, אַז איך האָב עס שוין ניט דערקענט. עס האָט אויסגע־זעהן ווי אַ האַרמאָניק.

ווי איך שטעה אַזוי אין געהאַקטע וואונדערן און בעדויער דעם סוף פון מיין היטעל, דערהער איך הינטער מיינע פּלייצעס אַ בע־קאַנטע שטימע:

— גוד באַי!

איך קוק זיך אום — משה!

— וואָס מאַכסטו, משה? האָסט שוין אַ דזשאָב?

— נאָך ניט. אָבער איך דאַרף ניט אַרבייטען. איך בין ניט געקומען אין אַמעריקאַ אַרבייטען.

ער האָט מיך אָוועקגעשלעפּט.

געהענדיג האָט ער מיר דערצעהלט, אַז ער האָט זיך היינט גע־קריגט מיט זיין פרוי.

— פאַר וואָס?

— ווייל איך האָב זיך גענומען פּיקטשורס מיט דער פּלייצע פון פּאַרענט, דאָס הייסט מיט די בעק.

— וואו האָסטו די פּיקטשורס?

— איך האָב זיי אויסגעטהיילט צו מיינע פריינד און צוויי האָב איך אוועקגעשיקט אין באַלטימאָר צו מיינעם אַ ברודער. האָט מיר דער ברודער צוריקגעשיקט די בילדער; ער שרייבט מיר, אז ער קען מיך אויף די בילדער ניט דערקענען, איך זעה גאָר ניט אויס, זאָגט ער, ווי זיינער אַ ברודער... און מיין פרוי טענה'ט אויך דאָס אייגענע... האָב איך זיך מיט איהר דערפאַר געקריעגט.

— פאַר וואָס האָסטו טאַקע ניט גענומען די בילדער ווי אַלע מענשען, מיט'ן פּנים פון פאָרענט?

— וואָס גלייבסטו מיר צו אַלע מענשען? „אַלעמאַי" אין טהעאַטער? אז איך געה אין טהעאַטערי זיץ איך אויך מיט דער פּלייצע צום סטיידזש און מיט'ן פּנים צום טהיר.

— זעהסט דאָך גאָר ניט?

— איז ניט. וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז מען געהט אין טהעאַטער מוז מען אַלעס זעהן? אָט אַזאַ מענש בין איך!

ער האָט מיר אויך דערצעהלט, אז ער האָט אַ פּלאַן ווי אַזוי צו געהן אין טהעאַטער אומזיסט.

— ווי אַזוי?

— גאָר פּשוט: איך געה אוועק צום טהעאַטער און וואַרט ביז עס הויבט זיך אָן דאָס שטופּעניש, נעהם איך זיך אויך שטופּען; שטופּ איך זיך אַזוי לאַנג, ביז איך דערשטופּ זיך צום אַריינגאַנג; פרעגט מיך דער טהיר־שטעהער אויב איך האָב אַ טיקעט, זאָג איך: ניין! לאָזט ער מיך ניט אַריין; געה איך אהיים מיט גאָר ניט. הייסט דאָס ניט געגאַנגען אומזיסט?

איינמאָל האָב איך משה'ן געטראָפען פאָהרען אויף אַ דריטע עוועניו קאַר.

— וואוהין פאָהרסטו? — האָב איך איהם געפרעגט.

— אין די בראָנקס! — האָט מיר משה געענטפערט.

— די קאַר געהט דאָך גאָר צו ברוקלין־בריק.

— איך ווייס — ענטפערט משה — אָבער אַזאַ מענש בין איך־ווען איך דאַרף פאָהרען אין די בראָנקס, נעהם איך אַ קאַר וואָס געהט צו ברוקלין־בריק.

— דו וועסט דאָך אָבער מיט דער קאַר קיינמאָל ניט דערגרייכען בראָנקס?

— וועמען אַרט עס?

משה געהט וואוטען.

משה קאפויר, ווי איהר ווייסט, זאגט שמחת תורה די קינות, תשעה באב מאכט ער הקפות, פסח עסט ער אין סוכה און סוכות — עסט ער מצות.

איהר ווייסט אויך, אז ער ז י צ ט שמנוה עשרה און ש ט ע ה ט שבעה, אז צו א חתונה ו ו י י נ ט ער און צו א לויה ט א נ צ ט ער, יום כפור עסט ער מילכיגע קרעפלאך; כורעים פאלט ער מיט'ן בויך ארויף און שלאפען שלאפט ער מיט אפענע אויגען.

איהר ווייסט אויך, אז ער האלט פון חתונה האבען. אויב יא חתונה האבען, איז גלייכער זיך פריהער צו גט'ן.

נעכטען האב איך איהם געטראפען ריידען מיט אן אייז־מאן. ער האט ביי דעם אייז־מאן בעשטעלט אייז אויף ווינטער.

— ביזטו משוגע, משה? היינט, ווען רער ווינטער שטעהט ביים שוועל, ווען דער הערבסט מאכט שוין רויט די מענשליכע נע־זער, היינט בעשטעלסטו אן אייז־מאן? היינט דארף מען דאך בע־שטעלען קויהלען!

— אזוי פיהרט זיך די וועלט — האט מיר משה געענטפערט — אבער ניט איך. איך האב געיוזט קויהלען פון דעם ערשטען מאי ביז ראשה השנה, און דאס איז פלענטי; היינט דארף מען יוזען אייז ביז מען וועט דערלעבען פסח. פסח וועל איך סטאפען און ווידער אנהויבען צו יוזען קויהלען.

— אבער וואו איז דער שכל? — פרעג איך.

— דער שכל ליגט אין דעם, וואס זומער איז קויחלען ביליגער און ווינטער איז אייז ביליגער.

פארטיג געווארען מיט'ן אייז־מאן, איז ער מיט מיר אוועק אין א סטאר קויפען פליענען־פאפיער און „סקרינס" פאר די פענסטער.

— איך יוז א גאנץ ווינטער פליענען־פאפיער. דאס אייגענע איז אויך מיט „סקרינס". ווען אלע נעהמען ארויס די „סקרינס", דאן שטעל איך זיי אריין.

אט אזא מענש בין איך.

פון דעם סטאר איז ער אוועק מיט מיר אין ריווינגטאן סטריט און איינגעהאנדעלט אויף א פושקארט פאר זיך דינע אונטערוועש און דינע זאקען.

— וואס טראגסטו זומער? — פרעג איך משה'ן.

— זומער טראג איך וואלענע אונטערוועש מיט וואלענע זא־קען.

— זעהר פיין. און וואס הערט זיך מכח עלעקשאן? פאר וועמען וועסטו וואוטען?

— איך וועל דיר זאגען דעם אמת, קאוונער.

— ד יי ן אמת, — זאג איך, — איז אודאי א ליגען. מחמת ביי דיר איז דאך אלעס קאפויר. בעסער זאג מיר א ל י ג ע ן, וועל איך וויסען, אז ס'איז דער ריינער א מ ת.

— אלל־רייט, וועל איך דיר זאגען א ליגען: איך וואוט קיינ־מאל ניט דאן ווען אלע וואוטען. איך וואוט אימער מיט א טאג שפעטער. דאס הייסט, אויף מארגען נאך עלעקשאן. איהר אלע וועט וואוטען דעם ז י ע ב ע ט ע ן נאוועמבער און איך וועל וואוטען דעם א כ ט ע ן נאוועמבער.

— סטייטש, וואו איז דאס געהערט געווארען אזא זאך? אויב מען שטימט ניט אין דעם ריכטיגען טאג, האט דאך דער וואוט אויף מארגען גאר קיין ווערטה ניט.

— דאס ווייס איך. אבער מיך ארט דאס ניט. איך האב פיינט צו וואוטען ווען א ל ע וואוטען!

וואָס משה האָט ליעב.

ביים א מאסקעו־באַל האב איך משה'ן געטראָפען. אָבער ניט אינסייד, נאר אויטסייד, ביים אריינגאנג.

— האסט ניט קיין טיקעט? — פרעג איך איהם.

— איך האב א טיקעט. נאר אריינגעהן אינווייניג וועל איך ניט; איך האב פיינט נאכצומאנצען די וועלט, ווייל אלע געהען אריין, וועל איך בלייבען אין דרויסען!

האב איך איהם א שטארקען ציה געטהאן פאר'ן האנד און איהם מיט געוואלד אריינגעשלעפט אין האלל.

אבער משה בלייבט משה: איז ער געגאנגען און זיך באלד אוועקגעזעצט מיט'ן פנים צו דער וואנד.

— וואס קוקסטו ניט אויף די מאסקעס? האב איך איהם געפרעגט.

— כ'וויל נים.

— פאר וואס?

— ווייל אלע קוקען. איך האב פיינט נאכצומאנצען די וועלט. אז איך געה אין מואווינג פיקטשורס, דארט זיץ איך אויך מיט'ן פנים צום טהיר.

— טא ווי קענסטו זעהן וואס עס געהט פאר אויפ'ן לייוועגד?

— זעה איך טאקע ניט.

— טא צו וואס געהסטו?

— גלאט אזוי זיך.

— ס'קאסט דאך געלד?

— קאסט.

— דו פּטור'סט דאָך צייט?

— פּטור איך!

— וואָס טהוסטו ווען דו געהסט צו אַ לעקטשור?

— פערשטאָפּ איך זיך די אויערען מיט וואַטע. איך האָב פיינט צו הערען לעקטשורס. סיידען דער לעקטשורער איז אַ זשור־ליק און בלאָפט אָב דעם עולם און קומט ניט רעדען. איך גלייך זעהר צו זיצען ביי אַ לעקטשור און הערען פאַרלעזען אַ טעלעגראַמע „אַז דער לעקטשורער קען ליידער ניט קומען לעקטשורען, מחמת ער האָט זיך שטאַרק פערקיהלט און ער הוסט". וואָס דאַרפסטו מעהר? אָט האָט מיר מיין באָס געוואָלט געבען אַ „רייז", האָב איך ניט געוואָלט נעהמען. „מוחל, מוחל!" — האָב איך איהם גע־ענטפערט.

— פאַר וואָס?

— ווייל אַלע האָבען גענומען. פערקעהרט, איך האָב איהם נאָך אַרונטערגעלאָזען אַ טולער מיט אַ קוואָדער פון די אַלטע ווייזשעס.

מיט עטליכע וואָכען צוריק, בעת אין דרויסען האָט געצופּט אַ שרעקליכער פראָסט, און אַ ווינד האָט געדרעהט דעם שנעע אין דער לופטען, און אַלע מענשען אין גאַס זיינען געגאַנגען געבויגען אין דרייען פאַר קעלט — פונקט דאַן — האָב איך בעגעגענט משה קאַפּויר אין העסטער פּאַרק זיצען אויף אַ באַנק גאַנץ זומערדיג: ער האָט געטראָגען אַ שטרוי העט, אַ ווייסען סוטעל און ווייסע לייווענ־טענע שיך.

מענשען האָבען געלאַכט פון איהם, חוזק געמאַכט, קינדער האָ־בען איהם בעוואָרפען מיט סנאָו־באָללס, אָבער משה'ן האָט עס גע־אַרט ווי די וואַנד; ווי ניט איהם מיינט מען דאָס.

נעהם איך דאָך טענה'ן צו איהם: משה, וואָס מאַכסטו זיך משוגע? וואָס טראָגסטו עפּעס היינט, אין אַזאַ פראָסט, אַ שטרוי־ענעם קאַפּעלוש מיט אַ ווייסען סוטעל? וואָס איז היינט, דער פער־טער דזשולייי?

— ניט דיין עסק! — האט זיך משה אבגעבייזערט. — איך פרעג ביי דיר ניט; איך פיהר זיך ווי מיר געפעהלט, קיינער קען מיר קיין דעה ניט זאגען.

דא האט איהם א לויפער, מיט א הארטען סנאו־באלל ארונטער־געווארפען דעם שטרויענעם העט פון קאפ, און א צווייטער סנאו־באלל האט איהם געטראפען אין אן אויער...

משה בעווייגט ניקאָלאַיען...

איך בין געגאַנגען אַ הײן און ער איז געגאַנגען אַהער. זיינען מיר זיך אַנטקעגען געקומען:

— וואָס מאַכט דיין פרוי, די קינדער?

— אַלע געזונד.

— דאָס איז שלעכט! — ענטפערט משה — און דו אַליין, ווי פיהלסטו?

— איך בין עפּעס ניט מיט אַלעמען: דער קאָפּ טהוט מיר שרעקליך וועה, עס קלעמט מיר אונטער׳ן הארצען און איך הוסט אונטער צו קאַפּיטשקעס.

— אַט דאָס, זעהסטו, טהוט מיר דוקא הנאה! — האָט משה אויסגערופען.

— און וואָס מאַכסטו, משה?

— איך בין אויף צרות! די געשיכטע מיט רוסלאַנד האָט מיך אין גאַנצען פאַרטשמעליעט, הלואי זאָל איך דעם אונגליק איבער־לעבען.

— איך פערשטעה דיר ניט, משה.

— איך מיין די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד.

— פאַר וואָס?

— ווייל איצט וועט מען מעהר ניט מאַכען קיין פּאָגראָמען אויף אידען.

— איז דאָך גוט.

— ס׳איז ניט גוט!

— פאַר וואָס?

— אזוי. איך קען זיך ניט פרעהען מיט דער רעוואָלוציע, ווייל אלע פרעהען זיך...

— און דאָס וואָס מען איז פּטור געוואָרען פון ניקאָלאַי דעם צווייטען מיט זיין גאַנצער משפחה, איז ביי דיר גאָר ניט?

— גאָר ניט!

— און דאָס וואָס מען האָט בעפרייט אלע פּאָליטישע פערשיקטע פון סיביר, איז ביי דיר גאָר ניט?

— גאָר ניט!

— און דאָס וואָס מען האָט איינגעפיהרט אלגעמיינע שטימרעכט איז ביי דיר גאָר ניט?

— גאָר ניט!

— און דאָס וואָס אלע רוסישע פעלקער קריגען פולע רעליגיעזע פרייהייט איז ביי דיר א הונד?

— א הונד!

— אויב אזוי, ביזטו א בהמה!

— בין איך!

— אָבער וואו איז דער שכל?

— שכל, שמייכעל! איך קען זיך ניט פרעהען מיט דער רעוואָלוציע ווען די גאַנצע וועלט פרעהט זיך!... ביי דער וועלט איז דאָס א ש מ ח ה און ביי מיר איז דאָס א ט ר ו י ע ר. אָט אזא מענש בין איך!

און משה האָט א זיפץ געטהאָן.

— וואָס פאר א זיפצעניש אויף דיר?

— איך זיפץ אויף דער מענשהייטס גרויסען בראָך; איך זיפץ אויף ניקאָלאַי דעם צווייטענ'ס אונגליק; אויף דער קרוין וואָס ער האָט נעבעך פערלאָרען. שטעל זיך פאָר, א מענש האָט אָנגעהאַלטען אזא טייערע שטעלע אזוי פיעל יאָהרען, געהאַט אזא מאַכט! וואָס ער האָט געוואָלט האָט ער געטהאָן; געלעבט ווי גאָט אין אדעם, ניט געוואוסט פון יקרות, פון דאגת פרנסה, — א קלייניגקייט ניקאָלאַי דער צווייטער! — געהט מען און מען מאַכט איהם פאר אוים

בעל הבית, פאר איים קאפעלוש־מאכער. ווען מען טהוט עס דיר, וואלסטו עס געגליכען ?

— ער איז דאך אבער געווען א שווארץ מאה'ניק, א ווילדער דעספאט, און אומגליק פאר'ן לאנד.

— טא איז וואס ? דארף מען איהם דערפאר אזוי פערשעהמען פאר א וועלט מיט מענשען ?

— משה, איך קען מיט דיר ניט רעדען, דו פערשטעהסט ניט די לאגע; ביי מיר און ביי אלע פיינע מענשען איז די רעוואלוציע א גרויסער און א הייליגער יום טוב, און דערפאר פרעהען מיר זיך אזוי: הלואי האבען מיר אלע חודש אזעלכע ימים טובים.

אויף מארגען האב איך בעגעגענט די משה'כע אין גאס, האט זי מיר דערצעהלט, אז איהר משה „ש ט ע ה ט“ שבעה.

— נאך ווען ?

— נאך ניקאלאי דעם צווייטען—האט משה'כע געענטפערט.

משה האָט צייהן-וועהטאָג.

— העלאָו, משה, וואו געהסטו?

— איך געה פון באָד.

— וואס האסטו געטהאָן אין באָד?

— זיך גענומען א וואנע.

— דו נעהמסט זיך אויך א וואנע? ביזטו דאָך גלייך מיט אלע מענשען.

— אבער איך נעהם זיך ניט קיין וואנע ווי אלע נעהמען זיך.

— ווי דען?

— אהן וואסער...

— וואס הייסט?

— דאס הייסט, אז אלע מענשען ווען זיי נעהמען זיך א וואנע, לאָזען זיי פריהער אַנריינען וואסער, און איך האלט ניט פון דעם; ביי מיר א וואנע דאַרף זיין טרוקען ווי א ביין. אָט אזא מענש בין איך!

— אבער ווי קען מען זיך נעהמען א וואנע אהן וואסער?

— זעהסט דאָך, אז מען קען. עס איז גאָר ניט פאַראַן א זאַך אויף דער וועלט, א מענש זאָל ניט קענען!

משה האט זיך פּלוצים א כאַפּ געטהאָן פאַר'ן באק און גענומען לאַכען מיט א הייליגען געלעכטער: כי־כי־כי־כי! חא־חא־חא־חא־חא! אוי, ס'אַרא טהייערע זאַך!

— וואס איז די שמחה אויף דיר? וואס לאַכסטו, משה?

— א שעהנער פּלעזשור!

— אלבעטשע, ס'איז א פּלעזשור!

— למאי נעהמסטו איהם ניט ארויס?

— נעוועך! סיידען...

— וואָס סיידען?

— סיידען איך זאָל קריגען אַן אדרעס פון אַ גוטען בלעכער!

— וואָס־זשע וואָלט געווען?

— וואָלט איך זיך געלאָזען ארויסנעהמען דעם צאָהן.

— ביי אַ בלעכער?

— יאָ, ביי אַ בלעכער.

— פאר וואָס ניט ביי אַ דענטיסט?

— ווייל אלע נעהמען זיך ארוים ביי אַ דענטיסט.

משה האָט זיך ווידער אַ כאַפּ געטהאָן פאר'ן באק און זיך ווידער צולאַכט.

איך האָב געוואָלט אוועקגעהן, אָבער משה האָט מיך ניט געלאָזען; ער האָט געוואָלט, איך זיל מיט איהם נעהמען אַ שפּאַציער. געהענדיג אַזוי אין מיטען די טרעקס, וואו די קאר געהט, האָט מיר משה דערצעהלט, אַז ער איז אַ קאַפּיטשקע אין כעס אויף גאָט.

— וואָס האָסטו צו איהם? — האָב איך איהם געפרעגט — וואָס פאר אַ שלעכטס האָט דיר גאָט געטהאָן? ער געהט דען ארום אויף דיין וועלט?

— איך בין אין כעס אויף איהם פאר די וועטערען. היינט האָבען מיר שוין דעם 13טען מאי און ס'איז נאָך אַזוי קאַלט.

— וואָס־זשע אַרט דאָס דיך?

— מיך אַרט דאָס זעהר אַ סך. איך האָב זיך לעצטע וואָך געקויפט אַ פּעלצעל מיט אַ פוטערנע היטעל מיט אַ פּאָר פוטערנע הענדשעקס, קען איך זיי ניט אָנטהאָן, ווייל ס'איז צו קאַלט...

— איז דאָך גוט, אַז ס'איז קאַלט! ווען דען טראָגט מען פוטערנע קליידער?

— איך טראָג פוטערנע קליידער פון פּ ס ח ביז ראש חודש א ל ו ל.

— און דאָן?

— דאָן טהו איך אויס די פוטערנע קליידער מיט די הענדשקעס

און איך טהו זיך אָן אַ ווייס לייוועגטען סוטעל מיט ווייסע שיך, מיט אַ שטרויענעם קאַפעלוש. דאָס איז דער שעהנסטער גאַנג אום ווינטער!

— ס'איז דאָך אָבער קאַלט.

— וועמען ארט דאָס?

— מען לאַכט דאָך פון דיר.

— ווער?

— אַלע.

— איך פייף אויף אַלע!

— משה, דו האָסט אַ טעות: דער עולט איז ניט קיין גולם; דער עולם איז קלוג ווי דער טאָג.

— פאַראַן קליגערע

— ניטאָ.

— ס'איז יאָ דאָ!

— ווער. למשל, איז קליגער פאַר'ן עולם?

— ווער? די וואָס געהען געגען דער גאַנצער וועלט; דער וואָס פיהרט זיך נאָך זיין אֵ י י ג ע נ ע ם שכל. אונזער לעהרע זאָגט, אז דער י ח י ד, דער אֵ י י נ צ י ג ע ר, האָט מעהר פערשטאַנד ווי דער ר ב י ם, ווי די מ אַ י אָ ר י ט ע ט, אזוי זאָגט אונזער תורה.

— אַ וואַזשנע תורה.

— אַלבעטשע!

— דו פערגעסט אָבער, משה, אז די מאַיאָריטעט, דער רבים, איז צוזאַמענגעשטעלט פון איינציגע, פון יחידים, טאָ מיט וואָס זיינען מויזענד איינציגע נארישער פון איין מענשען, למשל פון דיר?

משה האָט געשוויגען.

— וואָס שווייגסטו, משה?

— איך האָב פיינט, אז מע באַדערט זיך מיט נארישע פראַגען!...

משה׳ס צוואה.

— וואו געהסטו, משה?

— צום פרעזידענט פון דער חברה קדישא.

— וואס דארפסטו איהם?

— כ׳וויל איהם אנזאגען זעהר א נויטיגע זאך. א זאך, וואס געהט פשוט אין לעבען.

— וואס יא שטייגער?

— איך וויל איהם אנזאגען, אז איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, אז איך וועל ע פ ע נ ע ן די אויגען און זאגען „העללאָו" צו דער וועלט, זאל מען מיך ניט בעגראבען ווי מען בעגראבט אלע מענשען.

— ווי דען?

— איך וויל, אז אין קבר זאל מען אריינלעגען די מצבה און מיך אליין זאל מען אוועקשטעלען אנשטאט א מצבה לעבען קבר.

— ווי קען א טויטער שטעהן?

— איך וועל בעטען מען זאל מיך אונטערשפארען מיט א פאר דרענגלעך, אדער מע׳זאל מיך צובינדען צו א בוים.

— ביזט משוגע!

— איך וועל אפילו אנזאגען, אז מיט די קינדער מיינע זאל מען זאגען פערקעהרט קדיש.

— וואס הייסט פערקעהרט?

— פערקעהרט הייסט, מע זאל אנהויבען פון סוף און ענדיגען מיט׳ן אנהויב.

— נאך א זאך: פון מארגען אן הויב איך אן צו געניצען מיט א פארמאכטען מויל. עס וועט מיר טאקע אנקומען שווער, אבער איך קעהר ניט. און אויב ס׳וועט מיר געלינגען צו געניצען און ניט

עפענען דאס מויל, וועל איך זיך טרייען איינגעוועהנען צו ג י ס ע ן מיט האלז און ה ו ס ט ע ן מיט'ן נאז.

— יעדער מענש האט א רעכט צו זיין משוגע.

— דאס הייסט ביי דיר זיין משוגע?

— וואס דען הייסט דאס?

— דאס הייסט זיין „אריגינעל".

— אריגינעל משוגע!

— איך האב פיינט, אז מען וויצעלט זיך.

ער האט מיר אויך דערצעהלט, אז מען האט איהם לעצטע וואך איינגעלאדען עפעס פארצולעזען ביי א ליטערארישען אבענד. האט ער דארטען געמאכט א געוואלדיגען „היט".

— וואס האסטו דארט געלעזען?

— דיינע מעשה'לאך. אבער איך האב זיי ניט געלעזען ווי דו לעזט זיי; דו שטעלסט זיך אוועק מיט'ן פנים צום עולם און לעזט אפ א פאר זאכען און א סוף. אבער איך לעז אנדערש איך שטעל זיך אוועק מיט דער פלייצע צום עולם און די מעשה'לאך הויב איך אן פון דער אונטערשטער שורה און ענדיג זיי אפ מיט דער ערשטער שורה. עס קומט אוים זעהר קאמיש: דער עולם ווערט שיער ניט צוזעצט פון געלעכטער.

משה האט מיר אויך דערצעהלט, אז ער האט ביי זיך אין איינגעפיהרט א נייעס: ער האט איינגעפיהרט, אז ביז צום שלאפען געהן זאל ער זיין פרוי און די קינדער זיצען אין דער פינסטער, נור ווען אלע ליגען שוין אין די בעטען, בינדט ער אן די גאז, און ער לאזט ברענען די גאנצע נאכט, ביז זיי כאפען זיך אויף.

— נאך וואס טויג עס דיר? — האב איך איהם געפרעגט.

— א שעהנע פראגע! ערשטענס, איז דאס אריגינעל און צווייטענס וויל איך זעהן ווי איך שלאף.

— ווי איז דאס מעגליך?

— איך שלאף מיט אפענע אויגען.

משה און אפטייקער.

איך בין פערבייגעגאנגען א בעקאנטען אפטייק. האב איך דער־זעהן ווי אינוועניג, אין אפטייק, דרעהט זיך ארום משה קאפויר.

— וואס טהוסטו עפעס דא, משה?

— איך פאס אויף אויפ׳ן סטאר. דער בעל הבית איז מיינער א קאזין, איז ער אוועק צום ״ריין אפוואַרטען זיין פרוי פון קאונטרי, האט ער מיך געבעטען ,אז איך זאל דערוויל אויפפאסען אויפ׳ן געשעפט.

דא איז אריינגעקומען א איד מיט א שעהנער באָרד און זיך גע־הייסען געבען 5 צוויי סענטיגע סטעמפס און 2 פּאָסטעל־קארדס.

האט איהם משה דערלאנגט די 5 סטעמפס מיט די צוויי פּאָס־טעל־קארדס; האט איהם דער איד געוואלט בעצאהלען, האט משה ניט געוואלט נעהמען קיין געלד. ערשטענס, דערפאר, ווייל א ל ע נעהמען; צווייטענס, ווייל די דאזיגע זאכען בעלאנגען צו דער רע־גיערונג און די רעגיערונג איז אזוי אויך רייך גענוג, וועט אנקעל סעם, זאגט ער, האבען מיט צוועלף סענט וועניגער.

דער איד מיט דער שעהנער באָרד איז ארויס א צופריעדענער.

אין צוויי מינוט ארום איז אריינגעקומען א אידענע מיט א פּאטשיילע אויפ׳ן קאפּ. פרעגט איהר משה וואס זי וויל. זאגט זי: מיין מאן האט מיך אהער געשיקט; ער זאגט, אז דא קריגט מען סטעמפס און פּאָסטעל־קארדס אומזיסט. איז דאס אמת?

— אמת! — זאגט משה — און ער דערלאנגט איהר אויך פינף סטעמפס מיט צוויי פּאָסטעל־קארדס.

אז די אידענע מיט דער פּאטשיילע איז ארויס, איז אריינגע־

קומען א יונגערמאן, ניט קיין אפגעשייוועטער, אהן א קאלנער און געל ווי א וואקס.

— וואס פערלאנגט איהר? — פרעגט משה.

— גיט מיר עפעס פאר'ן מאגען, איך געה אויס.

— די בעסטע זאך פאר'ן מאגען איז עסען! — האט משה אויסגערופען — נור עסען! קיין מעדיצין וועט אייך ניט העלפען. ווען איהר וואלט געווען א קלוגער איד, וואלט איהר געוואוסט, אז די ב ע ס ט ע מעדיצין איז ניט מעהר ווי סינק־וואסער מיט א ביסעל פארב.

— אפשר זאל איך געהן צו א דאקטאר? — פרעגט דער קראנקער יונגער מאן.

— זאל גאט היטען! דער דאקטאר וועט אייך בעטאפען, בעשמעקען און נעהמען ביי אייך א דאלאר, און אייך ווייטער הייסען קומען, און ווידער נעהמען ביי אייך א דאלאר און אייך ווידער הייסען קומען — אט אזוי אהן א סוף.

— טא גיט מיר עפעס פאר'ן קאפ — בעט זיך דער יונגערמאן — דער קאפ טהוט מיר אויך וועה.

— קיינע „הערדעיק" פאודערס וועלען אייך צום קאפ ניט העלפען! פאר א קאפ איז די בעסטע זאך שכל! אויב איהר קענט קריגען א פארציע שכל, וועט איהר זיין אלל־רייט!

דער יונגער מאן איז ארויס, געקוועטשט מיט די פלייצעס און געבורטשעט: „א משוגענער אפטייקער!"

אז דער יונגער מאן איז ארויס, זאג איך צו משה'ן:

— משה, וועסט דאך פערטרייבען אלע קאסטומערס.

— וועל איך!

— דיין קאזין וועט דאך בדלות ווערען.

— וועט ער!

דא איז אריינגעקומען א מיידעל מיט שווארצע אויגען, א פעסטגעבויטע, מיט א ווייסען האלז און פעטע היפטען.

— וואס ווינשט איהר? — האט איהר משה געפרעגט.

— א־דע־קאלאן.

— אזא מיידעל ווי איהר דארפט ניט קיין א־דע־קאלאן! איהר שמעקט אזוי אויך; סאן עבירה די עטליכע סענט וואס איהר ווילט ספענדען. חוץ אלעמען איז אונזער א־דע־קאלאן ניט ווערטה וואס זי לעבט אויף דער וועלט.

— און וואס הערט זיך מיט א קעמעלע? איך וויל האבען א פיין קעמעלע.

— ניטא ביי אונז קיין רעכטע קעמעלעך! זיי ווערען באלד צובראכען! סיידען איהר קענט קויפען צוויי קעמעלעך א טאג.

דאס מיידעל שמייכעלט און בעט א ציינז־בערשטעל.

— אונזערע ציינז־בערשטלעך טויגען אויך אויף כפרות; די האר קריכען באלד אוים!

— א שעהנער אפטייקער! — בעמערקט דאס מיידעל.

— אלבעמשע! — ענטפערט משה — א שעהנער און אן עהר־ליכער.

— און וואס הערט זיך וועגען א גוט באקסעלע פאודער?

— אזא שעהנע מיידעל דארף זיך ניט פאודערען; דאס פאור־דערען זיך מאכט מיאוס.

— אבער ווי איז דער דין, אז איך וויל זיך דוקא יא פאודערען?

— אויב איהר ווילט זיך דוקא פאודערען, זאלט איהר ביי אונז ניט קויפען קיין פאודער! ווייל אונזער פאודער איז ניט מעהר ווי צומאלענע קרייד מיט ווייצען מעהל.

דאס מיידעל איז ארוים מיט א געלעכטער, און באלד נאך איהר איז אריין א יונגע מאמע מיט פערוויינטע אויגען. זי האט דער־לאנגט מיש'ן א רעצעפט פון א דאקטאר. האט משה בעטראכט דעם רעצעפט און געפרעגט ביי דער פרוי, ווער ס'איז קראנק ביי איהר. האט די פרוי געזאגט: מיין איינציג באיטשיקעל; דער דאקטאר זאגט, אי ער האט דיפטעריע.

— לאכט זיך אויס פון'ם דאקטאר, וואַרפט איהם אַרונטער פון אלע טרעפ! און דעם רעצעפט מעגט איהר אויך צורייסען. די מעדיצינען העלפען ווי אַ טויטען באַנקעס. וויינט ניט און געהט היים און מאכט זיך ניט נאַריש. אָהן דאָקטוירים וועט אייער ...גד גיכער געזונד ווערען.

...ווי געפעלט אייך אזא אַפּטייקער?

משה ליעבט פּאָגראָמען.

— משה, וואו געהסטו?

— איך געה אין טעלעגראַף אָפּיס, געה איך.

— וואָס טויג דיר א טעלעגראַף אָפּיס?

— איך וויל שיקען אַ טעלעגראַמע אין סט. לואיס.

— צו וועמען?

— צו די ווייסע מענשען וואָס האָבען לעצטע וואָך געמאַכט אַ פּאָגראָם אויף די ניגערס.

— וואָס דאַרפסטו זיי שיקען אַ טעלעגראַמע, וואָס האָסטו מיט זיי פאַר אַ ביזנעס?

— וואָס הייסט וואָס פאַר אַ ביזנעס? איך וויל זיי בעגריסען פאַר זייער גרויסען אויפטהו; איך וויל אויסדריקען מיין בעגייסטערונג צו די פּאָגראָמשטשיקעס; איך וויל זיי אריינגעבען אַ חשק פאָרטצוזעצען זייער ארבייט, ניט נור אין סט. לואיס, נור אומעטום וואו ס'זיינען פאַראַן ניגערס.

— וואָס רעדסטו, משה?

— אָט דאָס וואָס דו הערסט!

— דאָס הייסט דאָך, אַז דו ביזט צופריעדען וואָס מען הרג'עט אויס די ניגערס?

— אודאי צופריעדען! איה, אַז איך הער פון אזעלכע זאַכען, קומט מיר צו אַ שטיק געזונד! גרעבער ווי לענגער ווער איך. ווען איך זאָל האָבען אַ דעה אין לאַנד, וואָלט איך ארויסגעגעבען אַ בעפעהל, אַז מען זאָל אַלע ניגערס אויסשעכטען אין איין טאָג. פּונקט ווי ס'איז פאַראַן אַ „דעקאָריישאַן דעי", אַ „לייבאָר דעי", אזוי זאָל אויך זיין אַ „נעגער דעי".

— ווי קומט דאָס, משה, אַז דו זאָלסט אזוי האַסען די שווארצע?

— ווייל די מאַדזשאַריטי סימפּאַטיזירט מיט זיי. און וואָס די מאַדזשאַריטי טהוט, טהו איך קאַפּויר; איך פייף אויף דער מאַדזשאַריטי!

— משה, ווי קענסטו זיין איינפערשטאַנען מיט אזעלכע שווי־דערליכע שחיטות אויף גוטע, עהרליכע מענשען? דאָס איז דאָך פּונקט די זעלבע פּאָגראָמען, ווי מען האָט געמאַכט אויף אידען אין קישענעוו, אין האָמעל, אין אַדעס. קומט דאָך אויס נאָך דיינע רייד, אַז י ע נ ע פּאָגראָמען האָט מען אויך געדאַרפט מאַכען?

— אוודאי האָט מען געדאַרפט! לאַנג לעבען זאָלען יענע שוואַרץ מאה'ניקעס וואָס האָבען געמאַכט די פּאָגראָמען! וואָס דען, די איצטיגע רוסלאַנד וועט אונטערהעצען צו פּאָגראָמען? מען דאַרף נאָך לאַנג וואַרטען! ווי לאַנג די סאָציאַליסטען וועלען זיין די פיהרער פון רוסלאַנד, וועלען דאָרט קיין פּאָגראָמען ניט זיין — וועה איז מיר! ניט אומזיסט בין איך „געשטאַנען" שבעה נאָך ני־קאָלאַי. דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, אַז קיין גוטעס וועט ניט אַרויסקומען פון די סאָציאַליסטען...

דאָ האָט זיך משה אויסגעווישט אַ טרעהר מיט אַן אַרבּעל און ווייטער גערעדט:

— אַ שעהן פּנים האָבען דאָס איצט די רוסישע אידען; ס'מזל אויף זיי! זיי שעהמען זיך ממש אַרויסצוגעהן אין גאַס. שטעל זיך פאַר, אַ פאָלק וואָס איז געוואָהנט געווען יאָהרען לאַנג מען זאָל מאַכען פּאָגראָמען אויף זיי; מען זאָל זיי בעראַבעווען, מען זאָל פּייניגען זייערע ווייבער און טעכטער, ווערען פּלוצלונג, מיט אמאָל, פרייע מענשען. דאָס איז דאָך אַ מורא'דיגער קלאַפּ; זיי וועלען דאָס גאָר ניט איבערלעבען!

— הייסט דאָס, אַז דו ביזט העכסט צופריעדען מיט דעם פּאָג־ראָם, וואָס מען האָט געמאַכט אויף די נעגערס?

— נאָך אַ מין צופריעדען! הלוואי הער איך אזעלכע נייעס אַלע וואָך!

— ווער דענקסטו איז שולדיג אין דעם בלוט־באָד?

— וואס הייסט ווער? די שווארצע! ווער דען, די ווייסע זיי־נען שולדיג? די ווייסע זיינען קיינמאל ניט שולדיג; די ווייסע זיינען תמיד די פיינע, די גערעכטע, זיי ליעבען די נעגערס ווי דעם לעבען. נור די נעגערס זיינען גראביאנעס און ווילען ניט ליע־בען די ווייסע.

א ווייסער פאר א שווארצען וואלט דאס לעבען אוועקגעגעבען. און אזוי ווי די שווארצע האבען קיין שכל ניט, זיינען ווילדע מענ־שען, ניט קיין ציוויליזירטע, ניט קיין פארטגעשריטענע, לאכען שטענדיג פון די ו ו י י ס ע, ווילען מיט די ווייסע אויף איין קאר ניט פאהרען, אין איין טהעאטער ניט זיצען, אויף איין גאס ניט וואוינען. קורץ, זייער שנאה צו די ווייסע האט זיך געצויגען אזוי לאנג, ביז זי האט זיך צופלאקערט אין א שחיטה!

— און דיר טהוט עס הנאה?

— אלבעטשע!

דא האט משה ארונטערגענומען די ברילען, זיי אויסגעווישט מיט דער פאלע פון זיין ראק, זיי אנגעטהאן צוריק אויף הינטען און געענדיגט:

— די ווייסע בירגער פון סט. לואיס האבען מזל. דער מזל בעשטעהט אין דעם, וואס אמעריקא האט איצט ניט קיין סאציא־ליסטישע רעגיערונג ווי רוסלאנד. אז ניט וואלטען זיי ניט גע־קענט אפטהאן אזא שטיקעל ארבייט. די סאציאליסטען וואלטען דאס ניט דערלאזט.

— משה, זאג איך, עס האלט אבער דערביי; אמעריקא קומט צום שכל, דאס אמעריקאנער פאלק מאכט אויף די אויגען, טשוכעט זיך אויס פון שלאף.

משה טרייבט אַ פערד.

— וואָס מאַכסטו, משה? וואָס הערט זיך עפּעס נייעס? וואו געהסטו?

— איך געה אויף אַ ליסיטאַציע.

— וואָס הייסט אַ ליסיטאַציע?

— אַ ליסיטאַציע הייסט אַן אַקשען, אַן אויספערקויף, עס ווערט פערקויפט פערד.

— וואָס־זשע האָט דאָס צו טהאָן מיט דיר?

— גאָר נים. איך געה זיך קויפען אַ פערד.

— וואָס טויג דיר אַ פערד?

— קום מאָרגען צו מיר, וועסטו זעהן.

אויף מאָרגען בין איך אוועק צו משה׳ן, האָט מיר די משה׳בע געזאָגט, אַז ער געפינט זיך איצט אין אַ סטייבעל אויף פּיטט סטריט. איך קום אַהין, זעה איך אַ רעדעל מענשען. מיין איך, ס׳איז אַ פייער אָדער אַ פייט. שטופּ איך זיך דורך, זעה איך משה׳ן.

ער איז געשטאַנען און איינגעשפּאַנט אַ פערד אין אַ וואָגען. אָבער ער האָט ניט איינגעשפּאַנט דאָס פערד ניט ווי אַלע מענשען, נור פערקעהרט: ער האָט דאָס פערד איינגעשפּאַנט מיט׳ן עק אויף אַרויס און מיט׳ן קאָפּ צו דער קעלניע, אַזוי, אַז ווען משה האָט זיך אַרויפגעזעצט אויפ׳ן וואָגען, האָט איהם דאָס פערד אַריינגעקוקט אין די אויגען — — — —

— משה! — האָב איך אויסגערופען און זיך געשטיקט פאַר געלעכטער — משה, וואָס טהוסטו?

— זעהסט דאָך.

— ס׳איז דאָך אָבער ניט שעהן: מענשען וועלען לאַכען פון

דיר; וואו איז דאס געהערט געווארען, אז מ'זאל איינשפאנען א פערד אין א וואגען מיט'ן עק אויף ארויס?

— דאס וואס ס'איז ניט שעהן, ארט מיך ניט; מאלע וואס מענשען זאגען. איך לאך פון זיי!

— ס'איז דאך אבער ניט בעקוועם.

— אבי ס'איז אריגינעל!

— מען קען דאך אבער אזוי ניט פאהרען.

— מ'דארף טרייען. אפשר וועט מען יא קענען.

— משוגענער משה! ווי איז דאס מעגליך פאר א פערד צו לויפען מיט'ן עק פאראויס?

— היינט איז א קלוגע וועלט, — האט מיר משה געענטפערט — אז מענשען קענען געהן אויף צוריק, הינטערווייל'עכטס, וועט א פערד אודאי קענען.

— פון וואנען נעהמסטו, אז די מענשען געהען היינט אויף צוריק?

— א סימן האב איך די רוסישע רעוואלוציאן, — זאגט משה — מענשען וואס ליעבען פרייהייט, וואס ליעבען יושר, וואס געהען פארווערטס, מאכען ניט קיין רעוואלוציאנען.

— משה, ביזט פעררוקט!

— בין איך!

— למאי אלע אידען שלאגען זיך אין הארצען צו די „על חטא'ם“ און איך שלאג זיך גאר אין הארצען צו די „עשרת הדברות“.

— צו די עשרת הדברות? משוגע מיינע שונאים?

— יא, אזא מענש בין איך! איך דענק, אז די „על חטא'ם“ דארפען אלע אידען אבהיטען מיט'ן גאנצען הארצען. מחמת די „על חטא'ם“ האט אונז גאט געגעבען אויפ'ן בארג סני. אויף די „על חטא'ם“ האלט זיך דאס גאנצע אידישקייט. די גאנצע אידישע רעליגיאן. ווען ניט די „על חטא'ם“, וואלט נאך געווען פינסטער אויף דער וועלט.

ער האט מיר אויך דערצעהלט, אז ער געהט באלד פארשלא־

גען די אידישע רבנים פון דער וועלט, אז זיי זאלען ענדערען דעם אידישען סידור.

— וואס ווילסטו איינפיהרען?

— איך וויל איינפיהרען, אז אין דער פריה, ווען מ'שטעהט אויף, זאל מען דאוונען מנחה און מערב און אויף דער נאכט זאל מען דאוונען שחרית.

— וואס נאך ווילסטו איינפיהרען?

— אויב זיי וועלען מיר נאכגעבען מיט'ן סידור, וועל איך זיי פארשלאגען נאך א פאר רעפארמען.

— וואס, למשל?

— מען זאל צו „עלינו“ ניט אויסשפייען, מ'זאל בעסער אויס־שפייען צו „ברכו“ און צו „קדוש קדוש קדוש“ זאל מען ניט אונ־טערטאנצען, טאנצען דארפען מיידלאך...

משה אין קוני איילאַנד.

דעם פערטען דזשולײַ בין איך פאַרבײַגעגאַנגען פּיטש סטריט. די היץ האָט שרעקליך געטשמאַליעט. מענשען האָבען געפּרײַכט ווי גענז און געבלאָזען פון זיך.

איין איד אין א יארמעלקע איז געשטאַנען אויף א סטופּ און זיך געפּאָכעט דאָס פערשוויצטע פּנים מיט'ן טלית קטן.

א יונגע ווײַבעל, וואָס האָט יעדע מינוט געדאַרפט ווערען א מאַמע, איז געשטאַנען לעבען א סאָדאַ־סטענד און זיך דערקוויקט דאָס הארץ מיט לעמאָן־סאָדאַ.

פּלוצים דערהער איך א שטימע: גוד באַי, קאָוונער, וואָס מאַכט דײַן אידענע?

איך קוק זיך אום — משה קאַפּויר.

אָבער דאָס איז ניט געווען דער אייגענער משה וואָס אַלע מאָל. ער איז געווען פערוואַקסען מיט א געדיכטער גרויסער באָרד, אַנגעטהאָן אין א פּוטערעל מיט א וואָלענעם שאַליק אויפ'ן האַלז, און זיך געוואָרעמט די הענד איבער א פײַער־טאָפּ.

— משה, וואָס טהוסטו?

— זעהסט דאָך.

— אין אזא היץ?

— אזוי וויל איך.

— ביזט א בהמה!

— בין איך!

— משה — זאג איך — אפשר װאלסטו מיט מיר געגומען א רייד אין קוני איילאנד?

— ניט היינט. איך פאהר ניט זומער אין קוני איילאנד.

— װען דען?

— װינטער.

— װינטער איז דאך קיינער ניטא.

— דער שנעע איז דא, דער ים איז דא און איך בין דא. און דאס איז גענוג! איך האב זעהר ליעב צו זיין אליין. דיר דאכט זיך אויס, אז אלץ איז דיין: אי דער שנעע, אי דער ים.

די מענשען װאס האבען צוגעהערט אונזער געשפרעך האבען געלאכט. האט משה זיי אװעקגעטריבען.

אז דער עולם איז זיך צוגאנגען, האב איך געפרעגט משה'ן אויב ער פייערט דעם פערטען דזשולייי. האט ער מיר געענטפערט, אז ער האט פיינט צו פייערען דעם יום טוב װען די מאדזשאריטי פייערט.

— װען דען פייערטסו דעם פערטען דזשולייי?

— דעם זיבעטען.

דא איז פערבייגעגאנגען א איד מיט א שװארצען שטרויענעם העט און מיט א לאנגע שװארצע בלוזע און מיט א שטעקען אין האנד.

— רבקה! — האט משה אויסגערופען הויך אויפ'ן קול.

דער איד איז צוגעקומען און געפרעגט משה'ן װאס ער װיל.

— איך װיל אייך פארשטעלען פאר מיסטער קאװנער.

און משה האט מיר פארגעשטעלט דעם אידען מיט דעם שװארצען שטרויענעם העט פאר זיין מאטענס א ברודער.

— װי רופט מען איהם? — האב איך געפרעגט משה'ן.

— רופען רופט מען איהם נח, נאר איך רוף איהם רבקה.

דער איד האט זיך צולאכט און מיר געזאגט, אז פון משה'ן װעט שוין קיין מענש ניט װערען.

משה האָט איהם גערופען „אינדיאַנער“, און דער פעטער האָט זיך אָפּגעטראָגען.

איך האָב זיך געלאָזט אַוועקגעהן. אָבער משה האָט מיך געבעטען, אַז איך זאָל נאָך בלייבען. ער וויל מיר דערצעהלען וועגען דעם טראָבעל וואָס ער האָט מיט זיין לענדלאָרד.

— וואָס איז דער טראָבעל?

— די ערסט דאָך. דער לענדלאָרד האָט געשיקט אַ פּיינטער און אַ פּייפּער־הייננער אויסצופּיינטען און אויסצופּייפּערען די רומס מיינע. האָב איך זיי געהייסען אויספּיינטען די פלאָרס. האָבען זיי ניט געוואָלט. איז ארויסגעקומען אַ געשלעג. האָב איך דעם פּייפּער־הענגער ארונטערגעוואָרפען פון די טרעפּ. האָט ער זיך צוקלאַפּט, האָט ער אַנגעקלאָגט דעם לענדלאָרד און מאָרגען דאַרף זיין די טריעל.

— וואָס־זשע דענקסטו צו טהאָן?

— גאָר ניט. איך וועל ניט געהן אין קאָורטס און דאָס׳ס אַלל!

— וועט מען דיך ארעסטען.

— וועט מען!

— וועסטו דאַרפען זיצען.

— איך וועל ניט זיצען. איך וועל ארומגעהן, איך וועל שטעהן, איך וועל ליגען, נור ניט זיצען.

משה׳ס חכמות.

— גוד באי, קאוונער!
— וואו געהסטו, משה?
— בעשטעלען א סוט אויף פסח. קום מיט.
געהען מיר אריין אין א שניידער־סטאָר.
קומט איהם דער שניידער אקעגען און פרעגט איהם וואס ער וויל.
— א סוט — ענטפערט משה.
— האט איהר ווארע?
— ניין.
— איהר ווילט, הייסט דאס, מיט מיין ווארע?
— אויך נים.
— וואס דען ווילט איהר?
— איך וויל א סוט אהן ווארע; נים מ י י נ ע, נים א י י ע ר ע.
— איהר מוזט זיין מ ש ה ק א פ ו י ר? — פרעגט דער שניידער.
— יא, — ענטפערט משה מיט שטאלץ.
— וויל איך אייך נים האבען פאר קיין קאסטומער.
— דארף מען נים!
מיר האבען פערלאזען די שניידער סטאר.
— וואו געהען מיר איצט? — פרעג איך משה׳ן.
— איצט דארף מען זיך בעזארגען מיט שיך.

— געהט ער אריין אין א שוה־סטאר און הייסט זיך ווייזען א פאר שיך, אבער ניט קיין שווארצע.

— וואסערע דען, געלע?

— אויך ניט.

— ווייסע ?

— אויך ניט. איך וויל איינעם א שווארצען און איינעם א ווייסען.

האט מען איהם ארויסגעווארפען.

— וואו געהען מיר איצט? — פרעג איך.

— איצט וועלען מיר אריינגעהן אין א רעסטאראנט עפעס א ביס טהאן.

געהען מיר אריין אין א רעסטאראנט, הייסט ער זיך געבען א פארציע פיש.

— געפילטע ? — פרעגט איהם דער וויטער.

— ניין, ניט קיין געפילטע, פליינע.

האט מען איהם צוגעטראגען א פארציע פיש מיט חריין.

האט ער די חריין אבגערוקט און גענומען עסען די פיש מיט עסיג. ער גלייכט ניט, זאגט ער, צו עסען פיש מיט חריין ווי אלע מענשען עסען.

פלוצים נעהמט ער זיך ווערגען.

— וואס איז, משה?

— גאר ניט. איך עס פיש מיט די ביינדלאך...

— ועסט דאך דערווארגען ווערען.

— וועל איך... אבי ניט נאכטאנצען די מאדזשאריטי. איך האס די מאדזשאריטי !

א טשיקאווער מענש, דער משה!

אט דערצעהלט ער מיר, אז ווען ער געהט אין א שוויץ־באד (א מאל אין א יובל), געהט ער דארט ארום אין די קליידער. ס'איז ניט שעהן, זאגט ער, אין א שוויץ־באד ארומצוגעהן נאקעט... און אז ער עסט פלוימען, עסט ער זיי מיט די קערלאך; איז ער געווען

אמאל אנגעשטעלט אין א סטאר פאר א סיילסמאן, האט ער קיינעם ניט געוואלט פערקויפען קיין סחורה. האט ער אן אייז־באקס. האלט ער קויהלען אין איהר, און אין אויווען האלט ער אייז...

ער האט מיר אויך דערצעהלט, אז ער איז גרינערהייט געווען אן אקטיאר און געשפיעלט אידיש טהעאטער. האט ער קיינמאל ניט געוואלט נאכזאגען די ווערטער וואס דער סופליאר האט איהם געהייסען. ער האט זיך געזאגט זיין אייגענע „פראזא".

האט דאך דער סופליאר געשריען: „גזלן, וואס זאגסטו ניט די „פראזא" פון דער פיעסע?" האט משה געענטפערט, אז ער פייפט אויף די פיעסע מיט דער פראזא צוזאמען; זיין פראזא איז א בע־סערע און א שעהנערע!

— זי בעלאנגט דאך אבער ניט צו דער פיעסע? — האט דער סופליאר געוואלדעוועט.

איינמאל, דערצעהלט ער ווייטער, האט ער געשפיעלט די ראלע פון דער „באבע יאכנע" אין מענער־קליידער און מיט א בארד.

האט דער מענעדזשער גענומען שרייען; האט ער איהם גע־ענטפערט, אז ס'געפעלט איהם ניט, מעג ער זיך אויפגעבען ס'טהע־אטער.

האט דער מענעדזשער ווייטער געשריען, אז איהם ארט ניט אזוי שטארק דאס שפיעלען, נאר ער האט מורא פאר'ן פובליקום.

האט איהם משה געענטפערט, אז אויב דעם פובליקום געפעלט ניט זיין „באבע יאכנע" מעג עס אהיים געהן.

און פערקעהרט, איינמאל האט ער געשפיעלט דעם אידישען „קעניג ליער" דוקא אין פרויען־קליידער און אהן א בארד.

משה ערקלערט זיך אין ליעבע.

— וואו געהסטו, משה?

— איך געה בעשטעלען מצות.

— נאך וואס טויג דיר היינט מצות?

— ניט אויף היינט, אויף שבועות.

— שבועות עסט מען מצות?

— ווען דען פסח?

— אודאי.

— ניט ביי משה'ן! משה עסט מצות שבועות און מילכיגע קרעפלעך תשעה באב.

— וואס נאך הערט זיך, משה?

— גאר ניט. איך האב אריינגענומען א באדערקע אין הויז.

— א מיידעל?

— ניין, א ווייבעל.

— וואו איז איהר מאן?

— אין דר'ערד.

— הייסט עס, אז זי איז אן אלמנה?

— „יעססער"! איך מיין „נאוסער".

— נאוסער איז ביי דיר יעססער.

— יעססער.

— קום אריבער היינט אבענד צו מיר, וועסטו איהר זעהן.

מיר האבען זיך געזעגענט. ער האט מיר געזאגט „העללאו קאוונער און מיר זיינען זיך צוגאנגען.

ארום אכט א זייגער אין אבענד האב איך געטראפען משה קאַ־

פויר'ס פרוי אריינגעהן אין די מואווינג פיקטשורס מיט אלע קינ־דער. האב איך פערשטאנען, אז משה איז איצט אליין אין הויז מיט זיין באָרדערקע.

בין איך ארויף צו איהם.

איך קום צו צו דער טהיר און קלאפּ אָן, הער איך משה'ס שטי־מע: „געהט אהיים".

פערשטעה איך שוין, אז „געהט אהיים" מיינט ביי משה'ן „קאם אין".

בין איך אריין. ער איז געזעסען לעבען א שעהנע ווייבעלע מיט שווארצע האר ווי א ציגיינערקע.

ווי נור ער האט מיר דערזעהן, האט ער באלד אויסגערופען:

— גוט מארגען, קאָונער! גוט וואס דו ביזט געקומען. איך וויל דיר מאקע פארשטעלען מיין מיאוס'ע באָרדערקע.

און ער האט מיך פאר איהר פארגעשטעלט:

— מיסטער קאָוונער און מיסעס טאנצמאן.

— עס פרעהט מיך זעהר, — האב איך געענטפערט — און איהר דערלאנגט די האנד.

דא האט מיר משה א ווונק געטהאן, איך זאל אריין אין פראנט־רום

איך האב איהם געפאלגט.

האט זיך משה אוועקגעזעצט מיט דער שעהנער ווייבעל אויף אן איבערגעקעהרטער סאפא און איהר אנגעהויבען ערקלעהרען זיין ליעבע. פערשטעהט זיך, אויף זיין שטייגער.

די רעכטע האנד האט ער איינגעוויקעלט אין א פויסט, אויס־געגלאצט אויף איהר א פאר בייזע אויגען און מיט א ברוגז'ער שטימע האט ער אנגעהויבען:

— מיסעס טאנצמאן, איך האב אייך פיינט! איך האס אייך ווי דעם טויט! אהן אייך וואלט מיר געווען פרעהליך! מיין פרוי איז גע־גען אייך א מלאך! א גאָט! און מיאוס זייט איהר ווי דער טאג! און טאמער זאגט איהר מיר חלילה וחס, אז איהר ליעבט מיך, אז

איהר קענט אַהן מיר ניט לעבען, וועל איך זיך דעם לעבען נעהמען! איך וואָלט אייך ניט געוואָלט אַ קוש טהאָן, ווען מען גילדט מיך אַבּ פּע!

אַט אַזוי, ווי איהר הערט, האָט זיך משה ערקלעהרט אין ליעבע צו זיין שעהנער באַרדערקע

ווי עס ווייזט אויס, האָט דאָס ווייבעל גוט געוואוסט ו ו ע ר משה איז, ווייל זי האָט געהאַלטען אין איין לאַכען. איהר שטימע האָט געקלונגען העל ווי אַ זילבערן גלעקעל.

איך בין געזעסען אין פראָנט רום, צוגעזעהן די סצענע און זיך געטראַכט: משוגע אויף טויט! ווען גאָט שיקט מיר צו אַזאַ שעה־נע באַרדערקע, וואָלט איך צו איהר אַנדערש גערעדט.

ארום צעהן אַ זייגער בין איך אַוועק אהיים שלאָפען און איבער־געלאָזען משה'ן אליין מיט דער שעהנער אַלמנה'לע.

ארונטערגעהענדיג פון די שטיגען, האָט מיר משה נאָכגעשריען:

— אַ גוטען טאָג, קאַוונער!

ניט פורים, נאָר יום כפור...

ערב פורים בין איך אוועק אין א בעקערי. געקויפט א דאזען המן־טאשען מיט יוניאן לייבלאך און אהיים געבראכט פאר מיין פרוי און קינדער.

בעטראכט מיין פרוי די המן־טאשען און קלייבט אויס פון זיי דריי פון די שעהנסטע, פאקט זיי איין און הייסט מיך אוועקנעטראַגען די דריי המן־טאשען צו משה קאפויר. זאָל ער אויך וויסען פון דעם יום טוב פורים — זאָגט מיין פרוי.

פאָלג איך מיין פרוי און טראָג אוועק די דריי המן־טאשען צו משה'ן.

ווי נאָר איך האָב געעפענט די טהיר, האט ער באלד אויסגעשריען:

— גוד באי, קאַוונער! וואָס מאכסטו? וואָס מאכען דיינע קינדער?

—— אָלל־רייט.

— דאָס איז ביטער — האָט משה געענטפערט מיט א זיפץ.

איך האָב געשמייכעלט, ווייל איך וויים, אז ביי משה'ן איז אלעס קאפויר. אז ער זאָגט ב י ט ע ר, מיינט ער, אז ס'טהוט איהם הנאה.

— און וואָס מאכט דיין אידענע? — פרעגט ער ווייטער.

— געזונד און שטארק.

— דאָס איז גאָר אין דר'ערד — האָט משה ווידער געענטפערט קאפויר.

איך האָב ארויסגענומען די דריי המן־טאשען און זיי דערלאַנגט משה'ן.

— וואָס איז דאָס?

— המן־טאשען! מיין ווייבעל האט דיר געשיקט א מתנה, היינט איז דאך פורים.

— היינט איז ערב יום כפור, ניט פורים, האט משה געענט־פערט.

— ביזטו פעררוקט? ווי קען היינט זיין ערב יום כפור, אז צו פסח איז פיער וואכען?

— איך קוק ניט אויף די זאכען — ענטפערט משה — ביי מיר איז היינט ערב יום כפור און דאטסאלל! איך האב שוין היינט גע־שלאגען כפרות און מארגען וועל איך פאסטען און זיך שלאגען אין הארצען „על חטא" און פאלען כורעים. איך האב זיך פיינט צו פיהרען ווי די וועלט פיהרט זיך.

— משה, זיי ניט קיין עקשן און קום מיט מיר היינט אין שוהל הערען לייענען די מגילה.

— איך וועל ניט געהן!

— פאר וואס?

— ווייל, אז איך הער לייענען די מגילה וויין איך.

און ער האט מיר צוריקגעגעבען די דריי המן־טאשען.

די פרוי און די קינדערלאך זיינע, האבען זיך געבעטען ביי איהם, ער זאל זיך ניט משוגע מאכען און צונעהמען די המן־טאשען, אבער משה האט אויסגעפיהרט. „ווייל ביי די גאנצע וועלט איז היינט פ ו ר י ם, איז ביי מיר י ו ם ־ כ פ ו ר!" — האט ער ארויסגע־רעדט מיט שטאלץ.

— משה — האב איך איהם געפרעגט — וואס וועט זיין דער סוף פון דיר?

— דער זעלבער סוף וואס דיינער! — האט ער געענטפערט — מיר וועלעןביידע אוועק פון דער וועלט, אז א האהן וועט ניט קרעהען.

— וואס מיינסטו דערמיט?

— איך מיין — — — אבער לאמיר בעסער ריידען פון פרעה־ליכערע זאכען: וואס הערט זיך מיט דער מלחמה?

משה האַלט אַ דרשה אויף אַ בית-עולם.

אין אַ געוויסען זונטאָג האָב איך בעגעגענט אין גאַס אַ אידען וואָס איז געגאַנגען הינטערוויילעכטס.

איך האָב זיך אָנגעשטויסען אָן איהם. דאָס איז געווען מיין בעריהמטער לאַנדסמאַן.

— העלאָו, משה! — האָב איך איהם דערלאַנגט אַ קלאַפּ איבער'ן קאַפּעלוש.

ער האָט זיך אומגעדרעהט און אויסגערופען מיט שמחה:

— גוד באַי, קאַוונער! גרים דיין ווייבעל מיט די קינדער.

דאַן האָט משה אַ קרעכץ געטהאָן.

— וואָס קרעכצסטו, משה?

— ווייל ס'איז היינט ביי מיר אַ גרויסע שמחה.

— וואָס פאַר אַ שמחה?

— מיין סאָסייעטי האָט געקויפט קרקע ספּעציעל צו בעגראָבען איהרע ברידער. זעהר אַ שעהן פעלד. אָהן ווערים, אָהן מאָסקי־טאָס, אָהן זומפּען, אַ געזונטער קלימאַט. עס וועט זיין אַ רעגעלער פּלעזשור דאָרטען בעגראָבען צו ווערען.

— פאָהרען מיר דאָס היינט אַרויס דאָס פעלד „צו הייליגען" און דערנאָך וועלען מיר זיך אַמוזירען און האָבען פאַן. מען נעהמט מיט אַ וואָגען מיט ביער און סענדוויטשעס, באַנאַנעס, קענדי, קייק און אַ רב מיט אַ רויטער באָרד.

— וואָס טויג אייך אַ רב?

— דער רב וועט זאָגען אַ תפילה און האַלטען אַ רעדע.

— וואָס־זשע וועסטו טהאָן?

— איך וועל אויך זאָגען עטליכע ווערטער.

און משה האט מיך געבעטען, אז איך זאל מיטפאהרען מיט איהם. „ניט אלע טאג" — האט ער געזאגט — „מאכט זיך אזא פלעזשור".

ביז איך מיטגעפאהרען.

ווען מיר זיינען ארויף אויפ'ן בית עולם, האט דער רב געהאל־טען אין זאגען א תפילה. אז דער רב האט געענדיגט, האט מען גע־נומען צו גלעזלאך ביער און פערביסען מיט סענדוויטשעס. דאן האט מען פארגעשטעלט משה'ן.

„ברידער און שוועסטער און לאדסלייט!

„מיר האבען זיך דא פערזאמעלט צו פייערען א גרויסע שמחה. ניט אלע מיטוואך און זונטאג מאכען זיך אזעלכע שמחות. זאל גאט געבען, אז דאס „הייליג" ארט זאל ניט בלייבען ליידיג; עס זאל זיך וואס גיכער אויספילען מיט אונזערע ברידער. דאס „היי־ליג" ארט איז, קיין עין הרע, א גרויס פעלד. מיר האבען אויסגע־רעכענט, אז אויף יעדער לאט קענען ליגען צווישען פופצעהן און זעכצעהן מתים. און אזוי ווי מיר האבען קיין עין הרע זעקס לאטס, האבען מיר פלאץ פאר קנאפע הונדערט מתים.

„אלזא, זעהט אונז ניט צו פערשעהמען, און זאל זיין מיט מזל און מיט ברכה! גאט זאל העלפען, אז פון היינט איבער א יאהר זא־לען מיר מחדש זיין א צווייטען בית עולם. ווי געזאגט, איז די ערד פון אונזער נייעם בית עולם זעהר א גוטע ערד. א טרוקענע: די לופט, ווי איהר זעהט, איז אויך א גוטע און — דער עיקר — א גע־זונטע. דער „נעיבארהוד" איז א פיינער. קיין קארס געהען דא ניט. קיין עלעווייטערס רוישען דא ניט און קיין אויטאמאבילס פער'עפוש'ען ניט דעם געגענד מיט זייער געזאלין.

„איהר דארפט מיר ניט גלויבען אויפ'ן ווארט, מיינע שוועסטער און ברידער! די איינציגע זאך וואס אייך בלייבט איבער איז: צו טרייען; וועט אייך געפעלען, איז אודאי גוט, טאמער ניט — וועט איהר מעגען מופען. קיינער וועט אייך ניט צוהאלטען.

„און ווייטער, מיינע שוועסטער און ברידער, זאלט איהר אין

זינען האבען, אז מיר זיינען ניט פון די לענדלארדס, וואס שטעלען ארויס זייערע „טענענטס“ אין גאס פאר ניט צאהלען קיין רענט. ביי אונז וועט איהר קענען אפוואוינען אייער גאנצען לעבען און קיינער וועט אייך ניט באדערען.

„נאך א זאך: מיר פרעגען ניט וויפיעל קינדער איהר האט און אויב איהר זייט א איד.

„ווי אויך נעהמען מיר ניט אריין מעהר ווי א י י ן פערזאן אין א קבר. עס וועט אייך, אים ירצה השם, זיין דא א סך גראמער ווי עס איז אייך אין אייערע טענעמענט־הייזער. און קיין באר־דערס וועט איהר אויך ניט דארפען האלטען; און קריכען 4 און 5 שטיגען יעדען טאג, וועט איהר אויך ניט דארפען. און אויפ'ן „רוף“ און אויפ'ן „פייער עסקייפ“ וועט איהר אויך ניט דארפען שלאפען. און די יונגע לייט וואס וועלען מיט גאט'ס הילף מופען אין אונזער קרקע אריין, וועלען זיין פריי פון מיליטער דיענסט.

„אלזא, מיינע ברידער און שוועסטער, ווי איהר זעהט, איז אונ־זער „הייליג ארט“ פאר אייך אפען דעם גאנצען טאג. לייגט ניט אפ אויף שפעטער און קומט אין מאסען, נעהמט מיט אייערע פריינד און בעקאנטע.

„רייזע־קאסטען פריי“.

משה האט געוואלט ווידער רעדען, אבער דא איז צוגעגאנגען צו איהם פישעל דוד דער מלמד, וועלכער בעלאנגט אויך צו דער סאסיי־עטי, און א ציה געטהאן משה'ן פאר'ן ארבעל: „משה“, האט פי־שעל דוד געזאגט — „אזוי ווי דו ביזט שטארק צופריעדען פון אונ־זער נייעם בית עלמן, וואלט ניט געשאדט, אז דו זאלסט זיי דער ערשטער דאס צו בענייען. ווייז א סעמפעל. מיר'ן דיר אפגעבען דעם אויבענאן און דיר מאכען א לויה כיד המלך. זייט דו לעבסט האסטו נאך אזא לויה ניט געהאט.

דערמיט האט זיך ד צערעמאניע געענדיגט. מען האט זיך משמח געווען ביז דער הימעל האט אנגעצונדען דעם ערשטען שטע־רען.

משה האָט טראָבעל.

— גוד באַי, קאָוונער! וואָס מאַכט עפּעס דיין ד ר י ט ע העלפט?

— דו מיינסט אודאי מיין צ ו ו י י ט ע העלפט?

— יאָ.

— נישקשה, און וואָס מאַכסטו?

— איך מאַך מיט די זייטען.

— וואָסי?

— וואָס זאָל זיין? טראָבעל.

און ער האָט מיר דערצעהלט, אַז ער האָט טראָבעל מיט אַ אידי־שען טהעאַטער: ער האָט געהאַט ביי זיך אַ טיקעט אין אַ אידיש טהעאַטער און מיט אַ טרענספער אויף אַ סטריט־קאַר. האָט ער — פאָהרענדיג אין טהעאַטער — געגעבען דעם קאָנדוקטאָר דעם טהע־אַטער טיקעט און דעם מאַן פון טהעאַטער האָט ער דערלאַנגט דעם טרענספער. האָט דער טהיר־שטעהער פון טהעאַטער איהם ניט געוואָלט אריינלאָזען. אַז מען געהט אין טהעאַטער, האָט דער טהיר־שטעהער גע'טענה'ט, דאַרף מען האָבען אַ בילעט, ניט קיין טרענספער. טרענספערס זיינען בעשאַפען פאַר אַ קאַר, ניט פאַר אַ טהעאַטער!

האָט איהם משה געענטפערט, אַז ער לאַכט זיך אויס פון זיינע טענות; אַז ביי איהם איז אַנדערש; אַז ער פיהרט זיך קאַפּויר: ער גיט דעם טהעאַטער־טיקעט דעם קאָנדוקטאָר און דעם טרענס־פער אין טהעאַטער.

האָט איהם דער מאַן, וואָס נעהמט צו די טיקעטס, אוועקגע־טריבען. האָט איהם משה דערפאַר גוט אָנגעזידעלט. האָט מען איהם דערלאַנגט פּעטש. האָט ער געמאַכט אַ סקאַנדאַל און זיך

אריינגעריסען אין טהעאטער אהן א טיקעט. האט מען איהם גאנץ שעהן ארויסגעפיהרט און איבערגעגעבען צו א ספעשעל פאליסמאן.

האט איהם דער ספעשעל פאליסמאן אויך דערלאנגט קלעפ, און איהם איבערגעגעבען צו א רעגעלען פאליסמאן.

איז ער געזעסען זעקס שטונדען, און נאך די זעקס שטונדען איז געווען א טריעל און מען האט איהם געהייסען בעצאהלען 5 דאלאר פאר'ן טראבעל.

האט משה געפרעגט: וואס פאר א טראבעל האט דער טהעאטער געהאט פון מיר? א י ך האב דאך גאר געהאט דעם טראבעל!

האט איהם דער דזשאדזש געהייסען שווייגען און בעצאהלען.

האט ער ניט געוואלט, האט מען איהם צוריק אריינגעזעצט.

איז געקומען זיינע מאמע, וואס ער, משה, רופט איהר סענדער נח, און בעצאהלט פאר איהם דאס געלד. איצט וויל ער אנלערנען אמעריקא פאר דעם טראבעל וואס מען האט איהם פערשאפט.

האב איך איהם געזאגט, אז ער וועט גאר ניט אויספיהרען מיט אמעריקא.

האט ער מיר געענטפערט, אז איהם ארט דאס זעהר וועניג; ער וויל בלויז געבען א לעסאן די היגע פאליציי אין אנשטענדיגקייט.

ער האט מיר אויך דערצעהלט, אז ער האט געהאלטען א רעדע ביי זיך אין שאפ, און גערעדט האט ער וועגען סטרייקען. די ארבייטער פון זיין שאפ האבען בעשלאסען צו סטרייקען. אזוי ווי אין צוויי וואכען ארום הויבט זיך אן דער סיזאן, איז איצט די גינסטיגסטע צייט ארויסצורייסען פונ'ם באס א טאלער מעהר און א שטונדע וויניגער ארבייט. אזוי האבען גע'טענה'ט די ארבייטער. האט משה גענומען דאס ווארט און פראטעסטירט, גערופען די ארבייטער אידיאטען און זיי אויפגעוויזען, אז ווען דער סיזאן שטעהט אויפ'ן שוועל לוינט זיך זיי ניט ארויסצוגעהן סטרייקען. די בעסטע זאך, האט ער געזאגט, איז אפארבייטען דעם סיזאן. און ווען דער סיזאן וועט זיין געענדיגט און עס וועט ווערען סלעק, זאל

מען דאַמאָלט סטרייקען. סטרייקען — האָט ער געזאָגט צו די אַר־בייטער — איז נור גוט דאַן ווען מען אַרבייט ניט. דעמאָלט איז דאָ אַ סך צייט צו סטרייקען.

ער האָט מיר אויך דערצעהלט, אַז ער האָט איינגעפיהרט אַ נייעס ביי זיך אין שאַפּ. די נייעס בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט ניט געהייסען איינפעדימען די מאַשינען; מען זאָל טרייען נעהען אָהן פאַדים. עס האָט זיך טאַקע ניט גענעהט, אָבער געטרייט האָט מען.

משה ווערט אַ דראַמאַטורג.

איין מאָל האָב איך משה'ן בעגעגענט אין מעדיסאַן סקווער גאַרדען ביי דער פייערונג פון ניקאָלאַי'ס מפּלה.

דער גרויסער בעגייסטערטער עולם האָט געשריען „הוררא ראַר דער רוסישער רעוואָלוציאָן!" „עס לעבע די פרייהייט!" נור משה איז געווען דער איינציגער וואָס האָט געוואָלדעוועט: „עס לעבע דער צאַר! עס לעבע די פינסטערע רוסלאַנד!"

ער האָט אזוי לאַנג געשריען, ביז ער איז הייזעריג געוואָרען.

אהיים געהענדיג פון מעדיסאַן סקעוור גאַרדען, האָט מיר משה דערצעהלט, אז ער האָט איצט טראָבעל מיט אַ טהעאַטער מענעדזשער.

— מיט אַ אידישען?

— יאָ.

— וואָס איז דער טראָבעל?

— איך האָב צרות מיט אַ פּיעסע. ער, דער מענעדזשער, האָט ביי מיר בעשטעלט אַ פּיעסע. בין איך געגאַנגען און אנגעשריבען אַ פּיעסע אין פיער אקטען מיט אַן עפּילאָג און אַ פּראָלאָג. נור אזוי ווי איך שרייב אויף מ י י ן סטייל, האָב איך אנגעשריבען די דראַמאַ אנדערש ווי אַלע דראַמאַס.

— וואָס הייסט אנדערש?

— אַנדערש הייסט פערקעהרט, קאַפּויר'דיג.

— איך פערשטעה דיך ניט.

— אַלע דראַמעס הויבען זיך אָן, ווי דו ווייסט, מיט'ן פּ ר אָ־ ל אָ ג. דאַן קומט דער ערשטער אַקט, דאַן דער צווייטער, דאַן דער דריטער, דאַן דער פערטער און צום סוף — דער עפּילאָג.

— ביי מיר קומט אויס צוערשט דער עפּילאָג, דאַן דער פער־

טער אקט, דאן דער דריטער, דאן דער צווייטער, דאן דער ערשטער־ און גאר צום סוף — דער פּראָלאָג.

— און נאָכ'ן פּראָלאָג?

— נאָכ'ן פּראָלאָג פערלעשט מען די ליכט און דער עולם געהט אהיים שלאָפען.

— האָט דער מענעדזשער ניט געוואָלט קויפען אזא פּיעסע?

— ניין.

— פאר וואס?

— ער וויל האָבען — האָט ער גע'טענה'ט — א פּיעסע, ווי אלע פּיעסען. עס זאָל זיך אָנהויבען מיט'ן פּראָלאָג, דאן זאָל קומען דער ערשטער אקט און זיך ענדיגען מיט'ן פּראָלאָג. ווייל אזא פּיעסע ווי מיינע וועט דאָס פּובליקום ניט פערשטעהן.

— האָב איך איהם געענטפערט אז איך פייף אויף איהם מיט'ן גאנצען טהעאטער אין איינעם און איך לאַך זיך אויס פון'ם פּובליקום: דאָס פּובליקום פערשטעהט ניט קיין ליטערישע פּיעסען; און איך וועל זיך צום פּובליקום ניט ארונטערלאָזען, איך וויל דאָס פּובליקום ארויפהויבען צו זיך.

האָט דער מענעדזשער געלאכט פון מיר און מיך גערופען משוגענער. האָב איך איהם גערופען סאַקער... האָט מיך דער מענעדזשער געהייסען ארויסווארפען און מיר נאָכוואַרפען מיין פּיעסע. בין איך געפאלען אויפ'ן „סיידוואָק" און די פּיעסע מיינע אויף די קאר טרעקס איז אונטערגעקומען א קאר און איבערגעפאָהרען די פּיעסע. איז די פּיעסע צופּיצעלט געוואָרען אין שטיקער. האָב איך אנגעקלאַגט דעם מענעדזשער אין קאורט אויף צוויי טויזענד דאָלאר היזק.

— וויל דער מענעדזשער מיט מיר ניט סעטלען. איך האָב געמיינט, אז ער וועט מיר געבען טויזענד דאָלאר, פינף הונדערט דאָלאר, עפּעס. א נעכטיגער טאָג! ער מאכט זיך גאר ניט וויסענדיג! אָט אזעלכע זשוליקעס זיינען זיי, די היגע טהעאטער מענעדזשערס!

משה טרייסט אַ מאַמען.

דאָס מאָל האָב איך משה'ן געטראָפען שטעהן אין העסטער פּארק לעבען אַן עלטערער פרוי וואָס האָט געוויינט און זיך געווישט די טרעהרען מיט אַ ברעג פון פארטוך.

די פרוי האָט געוויינט, ווייל מען האָט איהרען אַ זוהן אָב־געגעבען פאַר אַזעלנער. דער גאַנצער זוהן — האָט זי גע'טענה'ט — איז נאָך גאָר אַ יונגער בוים, און שוין געהט מען איהם אונטער־האַקען זיינע יאָהרען.

לעבען איהר זיינען געשטאַנען אַנדערע מאַמעס און מיטגע־וויינט מיט איהר. אפילו מאַנסבילען האָבען געזיפצט.

אָט מיט דער דאָזיגער עלענדער מוטער האָט משה איינגע'־טענה'ט: מיסעס, האָט ער געזאָגט, מיסעס, מאַכט זיך ניט נאַ־ריש; אייער וויינען איז לעכערליך. וויינען איז איבערהויפּט ניט שעהן פאַר עלטערע מענשען. דאָס וויינען איז אַ סמן פון ניט העלדישקייט; אַ העלד וויינט ניט; טרוסען וויינען. איהר דאַרפט זיין צופריעדען, וואָס אייער זוהן האָט געהאַט די זכיה מען זאָל איהם צונעהמען. דאָס בעווייזט, אַז איהר האָט אַ געזונטען זוהן. קראַנקע נעהמט מען ניט. ניט איין מאַמע וועט אייך מקנא זיין. אַ קלייניגקייט, האָבען אַ זעלנער אין דער אַרמעע. פערקעהרט: ווען איך בין אויף אייער פּלאַץ, וואָלט איך געמאַכט אַ „פּאַרטי" פאַר אַלע מיינע גוטע פריינד; זאָלען זיי זיך אויך פרעהען מיט מיין שמחה.

דאָ האָט מיך משה דערזעהן. ער האָט מיר דערלאַנגט די לינקע האַנד און אויסגערופען אויף זיין שטייגער:

— גוד ביי, קאַוונער!

די אלטע מוטער, וואס האט געוויינט, האט מיך געפרעגט ווי איך קום צו אזא משוגענעם.

אוועקגעהענדיג מיט משה'ן פון דער וויינענדיגער מוטער, האט ער מיר דערצעהלט, אז ער איז נעכטען געווען אויף א ברית ביי א בעקאנטען, האט ער דארט געהאלטען א רעדע, האט מען איהם נאך דער רעדע ארויסגעווארפען פון הויז.

— וואס פאר א רעדע האסטו דארט געהאלטען?

— א גוטע רעדע, א לאגישע, א שכל'דיגע.

— איבער וואס האסטו גערעדט?

— איבער פערשיעדענעם.

— למשל?

— צוערשט האב איך גערעדט, אז די ברית'ן אויף דער וועלט זיינען אן איבריגע זאך. אז דאס וואס אידישע קינדער ווערען גע־בויהרען, איז א טויט קלאפ פאר'ן אידישען פאלק. מענשען דארפען ניט חתונה האבען, און אויב זיי האבען חתונה זאלען זיי ניט וואה־נען צוזאמען. און אז זיי וואהנען צוזאמען, דארפען זיי ניט ברענגען קיין קינדער אויף דער וועלט, און אז עס ווערען שוין יא געבארען קינדער, איז די גלייכסטע זאך פאר זיי, אז זיי זאלען באלד אין קינדבעט אוועקשטארבען.

ווייטער האב איך גערעדט וועגען „קאפיטאל און ארבייט". איך האב בעוויזען די געסט, אז די ארבייטער האבען ניט רעכט, אז די באסעס זיינען פיינע מענשען מיט גילדערנע הערצער. אז מען דארף מיט זיי קיינמאל ניט סטרייקען, אז זיי גיבען אליין א רייז: אז ביי זיי שפיעלט געלד א קנאפע ראלע.

איינמאל האבען די ארבייטער פון זיין שאפ אויסגעפונען, אז ער דערצעהלט אפ דעם באס אלעס, וואס די יוניאן בעשליסט, זיי־נען זיי געפאלען אויף א שכל: געשיקט צו איהם א ספעציעלע קא־מיטע איהם בעטען אז ער זאל אלע זייערע בעשליסע איבערגעבען דעם באס. און אויב ער וועט דאס טהאן, וועט ער קריגען א פיינע מתנה. האט משה אויסגעהערט די קאמיטע און געזאגט:

— חברה, איך האב דאס אלע מאל געטהאן אהן אייך; אבער ווען? ווען איהר האט מיר ניט געהייסען; טאמער אבער ווילט איהר אויסדריקליך, אז איך זאל דאס טהאן מיט אייער ווי־סען, וועט איהר דאס ביי מיר ניט פועל'ן! ווייל איהר הייסט מיר דערצעהלען, וועל איך דוקא ניט דערצעהלען!

— דו האסט עפעס ליעב די באסעס? — האב איך איהם געפרעגט.

— די באסעס? ס'ארא פראגע!

— דו ווייסט אבער ווי די ארבייטער קוקען אויף באסעס?

— איך ווייס, ביי די ארבייטער זיינען די באסעס בלוט־שינדער און הויט־זויגער.

— דו מיינסט פערקעהרט: הויט־שינדער און בלוט־זויגער.

— דאטסרייט.

הקיצור משה האט ביי דעם ברית שלעכט אבגעשניטען. נאך דער דרשה האט מען איהם ארויסגעווארפען.

משה האט א לאך געטהאן:

— וואס לאכסטו, משה?

— דאס זיפץ איך אזוי — האט משה געענטפערט. ביי מיר איז א לאך א זיפץ.

— ביזט א משוגענער.

— בין איך!

ווי משה פּאַלט כורעים.

אזוי ווי מיין לאַנדסמאַן, משה קאַפּויר, איז אייך שוין גוט בעּ־קאַנט, און איהר ווייסט שוין, אז ער ז י צ ט שמונה עשרה און ש ט ע ה ט שבעה. אז ער גלייבט זיך פריהער גט'ן און נאָכדעם חתונה האָבען; אז ער טראָגט זיינע קליידער איבערגעקעהרט, און ביי א לויה לאַכט ער און ביי א חופה וויינט ער — אט פון דיעזען העלד מיינעם, וואס טהוט אלץ קאַפּויר ווי די וועלט טהוט, האָב איך ווידער געזעהן עטוואס, וואס לויגט זיך דערצעהלען.

דאָס איז געווען יום כפור. איך בין געגאַנגען שפּאַציערען אויף דער צווייטער עווענין. די אידישע יונגע לייט זיינען געזעסען אין די קריסטליכע רעסטאַראַנען און זיך געלאָזט וואויל־גיהן. ווער ביי א קלעם־טשאַודער, ווער ביי א געבראָטענעם לאָבסטער, ווער ביי א פּלייטעל אויסטערס, ווער ביי א העם־סענדוויטש; ווער ביי א קאַפּע מיט פּאַי און ווער ביי א סטייקעל געפּרעגעלט אויף פּוטער.

פון די אמת'ע יום כפור'דיגע מאכלים!

קוריץ, געהענדיג אזוי אויף דער צווייטער עווענין, האָב איך בעגעגענט מיין פריינד, משה קאַפּויר.

— העללאָו, משה! וואו געהסטו? — פרעג איך ביי איהם.

— איך געה אין שוהל — ענטפערט מיר משה — אין דער אונ־גאַרישער שוהל. איך דאַווען דאָרט. אויב דו ווילסט, קום אויך, וועסטו הערען א גוטען חזן. דו קענסט זיך פאָרשטעלען ס'אַרא חזן ער איז, אז ער זאָלט א פאָנאָגראַף־סטאַר.

— מען וועט מיך דען אריינלאָזען אהין אהן א טיקעט? — פרעג איך משה'ן.

— אז דו געהסט מיט מיר וועט מען דיר אריינלאָזען.

צוקומענדיג צום אריינגאַנג פון שוהל, האָט משה א וואונק געטהאָן מיט דעם רעכטען אויג צום טהיר־שטעהער און מען האָט מיך אריינגעלאָזט.

משה האט באלד פערנומען זיין פלאץ, זיך איינגעוויקעלט אין טלית און גענומען דעם מחזור אין האנד.

איך טהו א קוק, ער האלט א פסח'דיגען מחזור!

— ביזטו משוגע, משה? היינט איז דאך יום כפור, וואס דאר־ווענסטו עפעס פון א פסח'דיגען מחזור?

— אזוי טהו איך אימער! — האט מיר משה געענטפערט — דו דארפסט מיך שוין קאנען; איך האב פיינט נאכצוקרימען די וועלט. איך האב ליעב צו זיין זעלבסטשטענדיג, אריגינעל.

דא האט דער חזן גענומען זאגען די „ע ב ו ד ה". די לופט אין שוהל איז געווען א שטיקענדע; די גרויסע יום כפור ליכט האבען זיך געשמאלצען, די פרויען אויף דער גאלעריע האבען ארונטערגע־קוקט צו די מאנסבילען מיט זויערע פנים'ער, און די מאנסבילען האבען אלע ווייסע געווארפען אויגען און אויסגעזוכט מיט די בלי־קען די שעהנסטע ווייבלאך.

און דער חזן ציקעלט זיך, דרעהט פון אלע זייטען דעם „והכהנים" און אט — פאלט דער עולם „כ ו ר ע י ם". אלע אידען פון שוהל ליינען זיך אויס אויף דער ערד מיט די בייכער אראפ, ליגען א פאר מינוטען און הויבען זיך צוריק אויף. דער איינציגער וואס איז געבליבען ליגען איז געווען — מ ש ה.

און ניט מיט'ן בויך אראפ, נאר דוקא מיט'ן בויך ארויף.

ווייל אלע אידען זיינען געפאלען מיט'ן בויך אראפ, איז ער גע־פאלען מיט'ן בויך ארויף; ווייל אלע אידען האבען זיך אויפגעהויבען, איז ער דוקא געבליבען ליגען. און אזוי ליגענדיג אויפ'ן רו־קען, האט ער געענדיגט דאס גאנצע דאווענען. און ניט דאס יום כפור'דיגע דאווענען, נאר דאס פסח'דיגע.

איך האב איהם געלאזען ליגען און אוועק אהיים.

אויף מארגען האב איך פון משה'ן ערהאלטען א פאסטעל־קארד, וואו ער פערבעט מיך צו זיך אויף שמחת תורה. ער וויל, זאגט ער, אז איך זאל זעהן ווי ער שלאגט כפרות. ווייל אלע שמחת תורה שלאגט ער כפרות און ערב יום כפור מאכט ער הקפות.

משה געהט צו א דאָקטאָר.

— העללאָ, משה! — האָב איך אויסגערופען שטאַרק צו־פריעדען — וואָס מאַכסטו? שוין א צייט ניט געזעהן!

— בין געוועזען געזונד — האָט מיר משה געענטפערט מיט א זיפץ.

— אז דו זי[illegible] געזונד, מיינסטו אודאי, אז דו ביזט געוועזען קראַנק?

— ניין.

— ניין מיינט דאָך ביי דיר יאָ.

— יאָ.

— וואָס איז דיר געוועזען, משה?

— א דאָקטאָר האָט מיך קראַנק געמאַכט.

— ווי אזוי?

— איך האָב עפּעס ניט געפיהלט ווי אַם בעסטען: דער קאָפּ האָט זיך מיר געדרעהט, דאָס הארץ האָט מיר געקלאַפּט, די זייטען געשטאָכען, קיין אַפּעטיט צום עסען ניט געהאַט, קיין עסען צום אַפּעטיט אויך ניט, איז מיר איינגעפאַלען געהן צו א דאָקטאָר. אריין צום דאָקטאָר, אראָנטערגענומען דאָס היטעל און איהם גע־פרעגט, ווי ער פיהלט זיך אין געזונד; אויב ער האָט צרות פון'ם מאַגען; אויב ער שלאָפט ביי אָפענע פענסטער; אויב ער האָט שלעכטע חלומות; אויב ער האָט א ווייסע צונג און אויב ער אר־בייט ניט צו שווער.

האָט מיר דער דאָקטאָר אָנגעקוקט ווי א משוגענעם; ניט פער־שטאַנען וואָס איך וויל האָבען פון איהם.

האב איך איהם ערקלעהרט, אז איך הייס משה קאפויר און איך מהו אלץ פערקעהרט: אנשטאט ע ר זאל מיר שטעלען די אלע פראגען, שטעל א י ך איהם פראגען. אט אזא מענש בין איך.

זאגט דער דאקטאר:

— איהר זייט פעררייקט.

וויל ער מיך ארויסטרייבען; האב איך מיך ניט געלאזען; האט ער אנגעהעצט אויף מיר דעם דזשעניטאר פון הויז, ער זאל מיך שלאגען. האט חער דזשעניטאר געמאכט א פוירסט־קלעס דזשאב. דער סוף איז געווען, אז פון דאקטאר האט מען מיך צוגענומען אין א האספיטאל.

— ווי לאנג ביזטו דארט געלעגען? — האב איך געפרעגט משה'ן.

— איך בין דארט ניט געלעגען — האט מיר משה געענטפערט — איך בין געזעסען, געשטאנען, ארומגעקראכען, אבער ניט גע־לעגען; משה ליגט ניט אין קיין האספיטאל!

משה געהט צו אַ לויה.

נעכטען, בעת די זון האָט געשיינט און געוואָרעמט, און אַ מחיה'דיג ווינטעל האָט אַנגעזאָגט, אַז דער פריהלינג איז שוין אויפ'ן וועג, האָב איך געטראָפען גערן אַ אידען מיט אַן אויפגעמאַכטען חעגען־שירם, בעגלייט פון אַ חברה לויפערס.

דאָס איז געווען מיין וועלט־באַריהמטער לאַנדסמאַן, משה קאַפויר.

— גוט באַי, קאָוונער! — האָט משה אויסגערופען מלא שמחה

— וואָס מאַכט דיין פרוי?

— געזונד, אַ דאַנקען גאָט.

— דאָס איז שלעכט! — האָט משה געענטפערט מיט אַ זיפץ.

— און דו וואָסט מאַכסט?

— איך בין אויף צרות.

— אויף צרות הייסט דאָך ביי דיר, אַז דו ביזט אָל־רייט.

— ניין.

— ניין הייסט דאָך ביי דיר יאָ.

— יאָ.

— וואו געהסטו, משה?

— איך געה קויפען אַן אתרוג אויף פסח.

— אַ וואָס?

— אַן אתרוג מיט אַ לולב!

— דו מיינסט אודאי צו זאָגען, אַז דו געהסט קויפען מצות.

— איך עס ניט פסח קיין מצות!

— וואָס דען?

— איך עס חמץ. אט אזא מענש בין איך! איך האָב זיך

פיינט נאכצושלעפען נאך דער מאדזשאריטי. די מאדזשאריטי איז דום, ניט פראגרעסיוו, איך פייף אויף דער מאדזשאריטי!

און משה האט פערמאכט דעם רעגען־שירם, מיך גענומען אונ־טערען ארעם און מיר דערצעהלט, אז ער האט זיך לעצטע וואך געקויפט א זייגעריל נאך זיין געשמאק נאך. גאנץ ניו יארק איז ער אויסגעוועז.

— וואס פאר א סארט זייגעריל איז דאס?

— א זייגעריל וואס געהט פארקעהרט, אויף צוריק. און ער האט ארויסגענומען דאס זייגעריל און מיר געוויזען:

— זעהסט ווי די ווייזערלאך שטעהען? איצט איז עלף, א יא? אין א שעה ארום וועט זיין צ ע ה ן, דאן וועט זיין נ י י ן, דאן א כ ט, אזוי כסדר. איך האב בעצאהלט א זייגער־מאכער פינף דאלאר, ער זאל דאס מאכען אזוי געהן.

ווייטער האט ער מיר דערצעהלט, אז ער האט טראבעל מיט זיינע א געוועזענע באסעכע.

— וואס איז דער טראבעל?

— דער טראבעל איז א פשוט'ער: מיין געוועזענער באס איז געשטארבען, בין איך אוועק צו דער לויה; בין איך צוגעגאנגען צו דער פערוויינטער באסעכע און איהר געוואלט טרייסטען. אנשטאט צו זאגען: „סוף כל אדם למות" האב איך געזאגט: „סוף גנב לתליה".

איז זי געווארען שטארק אין כעס אויף מיר, און מיך גענומען בעליידיגען. האב איך איהר ניט געשוויגען. האט זי אנגעגעבען אויף מיר אין קאורט. האב איך מארגען די טרייעל. וועדליג דער לאיער זאגט, וועט מיך דער עסק קאסטען עטליכע דאלאר.

ווייטער האט ער מיר דערציעהלט, אז ער האט בעשטעלט פאר זיין שווינער א מצבה. און גאר פון אויבען וואו עס דארף זיין אויסגעהאקט „פה נקבר", האט ער געלאזט אויסהאקען מיט גרויסע אותיות „מזל טוב!" האט ער צרות פון זיין אידענע. זי וויל ניט האבען, זאגט זי, דעם „מזל טוב" אויף איהר מאמעס מצבה! טהוט

זיך אַפּ חושך! זי וויינט און ער לאַכט. ער לאַכט און זי וויינט. דערווייל ליגט די שוויגער „זאָל לעבען" אַהין אַ מצבה.

משה האָט זיך אויך בעקלאָגט פאַר מיר, אַז ער האָט שוין אַ פּאָר נעכט ניט געשלאָפען.

— פאַר וואָס?

— ווייל מיין אידענע האָט אריינגענומען אַ מיידעל אין הויז. אַ מיידעל — בלוט און מילך; שעהן ווי אַלע זונען. נור זעהר אַ נאַרישע; אַ בהמה! נור זי לאַכט! נור זי הירזשעט! נור זי טאַנצט!

—איז דאָך גוט אַזאַ מיידעל אין הויז.

— איך האָב עס פיינט. די לעצטע עטליכע נעכט איז זי אַליין געוועזען אין הויז. מיין פרוי מיט די קינדער זיינען אוועק אין יאַנ־קערס צו אַ בעקאַנטען אויף עטליכע טעג. האָב איך ניט געוואָלט שלאָפען אונטער איין דאַך מיט אַזאַ מיידעל.

— ביזטו דאָך אַ נאַר.

— בין איך! איך האָב פיינט נאַכצוטאַנצען אונזערע מענער־אין אַזעלכע זאַכען בין איך אַ דזשענטלמאַן.

משה טראָגט אַ מאָרנעם באַנער.

איך בין געגאַנגען זעהן דעם „הונגער־מאַרטש“ פון די אָרימע פּרויען, וועלכע ליידען אַזוי שטאַרק פון'ם יקרות.

דער הימעל איבער'ן העסטער פּאַרק איז געווען לויטער און בלאָה און אויסגעצוואָגען. זייט העסטער פּאַרק לעבט, האָט ער נאָך אַזאַ שעהנעם הימעל ניט געזעהן. עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז דער הימעל האָט נעבעך פערבלאָנדזשעט אין אַ פרעמדען געגענד.

אַ סך אידען זיינען געשטאַנען מיט פערדריסענע קעפּ און זיך געוואונדערט: ווי קומט צום העסטער פּאַרק אַזאַ שעהנער הימעל? דער הימעל איז אודאי בעשטימט געוואָרען פאַר סענטראַל פּאַרק, פאַר די מיליאָנערען.

די זון האָט פּאַנאַנדערגעלאָזען איהרע גאָלדענע צעפּ ווי אַ שעהנע כלה־מיידעל, און געשטראַהלט מיט פרייד.

אונזערע פרויען האָבען זיך בעגוצט מיט דעם ליעבען טאָג: זיי האָבען זיך גענומען זאַמלען צום מאַרטש פון אַלע געסלאַך און גאַסען; פון אַלע ווינקעלעך פון דעם אידישען קוואַרטאַל. רויטע און בלויע סוועטערס האָבען געשימירירט פאַר די אויגען. יונגע מאַמעס מיט בייבי קערידזשלאַך האָבען זיך געאיילט און געשטעלט שנעלע טריט. און געהענדיג האָבען זיי גערעדט צו זייערע בייבי־לעך אויף בייבי־לשון. די בייבים האָבען זיס געשמייכעלט.

עלטערע ווייבער אין שאַלען און מיט שייטלעך אויף די קעפּ האָבען זיך געצויגען לאַנגזאַמער, אָבער אַלע זיינען זיי געווען פעסט איבערציינגט, אַז זיי מאַרטשען פאַר אַ גערעכטע זאַך.

מיט יעדער מינוט איז דער העסטער פּאַרק געוואָרען אַלץ געדיכטער און געדיכטער מיט פרויען און די פאַרבען פון זייערע סוועטערס און קליידער האָבען זיך אויסגעמישט.

א וואונדערליך בילד!

און אט האבען זיך די פרוייען אויסגעשטעלט אין ארדנונג און דער מארטש האט זיך אנגעהויבען.

און געצווינגען האט זיך דער מארטש פון דאון־טאון צו אפ־טאון.

איך בין נאכגעגאנגען דעם מארטש ביז דער נײַנטער סטריט.

ביי דער נײַנטער סטריט האב איך געהערט א בעקאנטע שטימע:

— גוט באי, קאוונער! וואס מאכסטו?

איך קוק זיך אום — משה! משה קאפויר! ער געהט אין מי־טען גאס, גלייך מיט די טרעקס, דאס היטעל מיט'ן רעקעל איבער־געקעהרט אויפ'ן לינקען זייט, און אויפ'ן רעקעל — דאס וועסטעל. אין האנד א באנער, נור אויפ'ן באנער איז גאר ניט אויפגעשריבען.

— וואס טהוסטו? — פרעג איך משה'ן.

— איך מארטש!

— פאר וואס מארטשטו ניט גלייך מיט אלע פרויען?

— איך מארטש דאך.

— דו מארטשט דאך אבער פערקעהרט.

— וואס הייסט פערקעהרט?

— פערקעהרט הייסט קאפויר: דער מארטש געהט פון ד א ו ן־ט א ו ן צו א פ־ט א ו ן, און דו געהסט פון א פ־ט א ו ן צו ד א ו ן־ט א ו ן. אט דאס הייסט פערקעהרט.

— וואס דען האסטו געוואלט, איך זאל מארטשען גלייך מיט אלעמען?

— וואס־זשע טראגסטו עפעס א באנער אהן אן אויפשריפט?

— אט אזא מענש בין איך! ווייל אלע באנערס האבען אויפ־שריפטען, וויל איך האבען א באנער אהן אן אויפשריפט!

— ווייסט דאך קיינער ניט וואס דו ווילסט.

— איז ניט! וואו שטעהט דאס געשריבען אז מען מוז וויסען?

און משה האט זיך אוועקגעלאזט ווייטער מארטשען מיט'ן ניט בעשריבענעם באנער אין האנד.

משה פּראָוועט אַ בר מצוה.

מיין חבר משה פּייפט נאָך אַלץ אויף דער וועלט, און די וועלט פּייפט נאָך אַלץ אויף משה'ן.

ביידע פּייפען...

ווען מענשען געהען אַרום אין די גאַסען מיט רויט־פּאַר־פרוירענע נעזער, מיט די הענד בעהאַלטען אי די אַרבעל, איינגע־קאַרטשעט, איינגעהויקערט, מיט „לעפּלאַך“ אויף די אויערען און מיט וואַרימע קאַלאַשען אויף די פיס — גראַד איצט שפּאַנט זיך משה קאַפּויר אַרום אין גאַס אין אַ ווייס סוטעל, מיט ווייסע שיך און אַ שטרויענעם קאַפּעלוש.

און עסען עסט ער נאָר אייז־קרים, און טרינקען טרינקט ער נאָר אייז־וואַסער און ער פאָהרט זיך יעדען טאָג באָדען אין קוני איילאַנד.

איצט, זאָגט ער, איז די ריכטיגע צייט! דער ים איז ריין, דאָס זאַמד איז ריין און מען זעהט ניט קיין נאַקעטע אידענעם אַרומוואַל־גערען זיך. אַ מחיה! ער ווערט זיך, זאָגט ער, אַזוי באָדען, ביז מ'וועט דערלעבען פּסח.

אָבער משה געהט נאָך ווייטער מיט זיין קאַפּוירקייט. אַט האָט זיין בּאָיטשיקעל אָנגעהויבען תּפילין לייגען צו פ ע ר צ ע ה ן יאָהר. סטייטש, פאַר וואָס צו פערצעהן? ווייל אַלע הויבען אָן צו ד ר י י צ ע ה ן, הויבט ער אָן צו פערצעהן.

נאָך מעהר: ער האָט אויסדריקליך פערלאַנגט, זיין באָיטשי־קעל זאָל לעגען די תפילין ניט ווי אַלע לייגען, נאָר פערקעהרט: דעם „של ראש“ אויפ'ן האַנד און דעם „של יד“ אויפ'ן קאָפּ.

אַז משה רעדט, למשל, דורכ'ן טעלעפאָן, רעדט ער אַריין אין דעם רעסיווער, און דעם „סטענד“ (אין וועלכען מען רעדט אַריין) לעגט ער צו צום אויער.

אַי ער הערט דאָך ניט וואָס י ע נ ע ר רעדט, און יענער

הערט ניט װאס ע ר רעדט—ארט איהם ניט ! ער װעט זיך ניט אונ־טערגעבען, זאגט ער, ער זאל אפילו װיסען, אז ער װעט דערביי פערלירען א פערמעגען !

אט אזוי ענטפערט משה יעדען איינעם און ער פייפט אויף דער װעלט...

נעכטען ארום צעהן אזייגער פארמיטאג, האב איך איהם גע־טראפען, פערשטעהט זיך, אין זיין װייסען זומערדיגען סוטעל מיט די װייסע שיך און שטרויענעם קאפעלושעל. ער איז געגאנגען, װי זיין שטייגער איז, גלייך מיט די קאר־טרעקס.

אז ער האט מיר דערזעהן, האט ער אויסגערופען:

— גוד באי, קאװנער ! און געמאכט מיט דער האנד, איך זאל צוקומען צו איהם.

איך קום צו און טהו א קוק, זעה איך, אז משה האלט אין איין האנד א גרויסען שמאלץ־הערינג.

— װאס איז דאס? — פרעג איך.

— א שמאלץ־הערינג! — ענטפערט ער קורץ — אזוי װי מאר־גען איז טהענקסגיװינג דעי, װיל איך האבען צו דינער א הערינג.

— װאס איז מכח א אינדיק ?

— איך פייף אויף דער מנהג! װייל אלע עסען אינדיקעס, װעל איך דוקא עסען הערינג.

— און װען עסטו אינדיק?

— אינדיק עס איך דעם פערטען דזשולייי...

אט אזא מענש איז משה.

ע נ ד ע.

איהר דארפט ניט נאכטהאָן

משה קאַפּויר'ן

אז משה וואוינט אין ברוקלין איז גאנץ נאַטיר-ליך, אז ער זאָל קויפען זיינע פוירניטשור אין אונ-זער ניו יאָרקער סטאָר. דעם זעלבען סעט האָט ער געקענט קריגען אין אונזער ברוקלינער סטאָר, אָבער אויף דעם איז ער דאָך משה קאַפּויר.

פאר די בעקוועמליכקייט פון אונזער גרויסער צאָהל קאסטימערס אין ברוקלין, בראַנזוויל און איסט ניו יאָרק, האָבען מיר אין אונזער ברוקלינער סטאָר דעם זעלבען גרויסען און פערשיעדענארטיגען סטאַק פון די בעסטע קוואַליטי פוירניטשור. אַ וואונדערבאַ" דעם אויסוואהל פון דיינינג רום, בעד רום און לייב-רערי פוירניטשור אימער אין סטאַק. ברוקלינער באַזוכט אונזער ברוקלינער סטאָר און שפּאָרט זיך צייט און מיה.

קעש אָדער איהר קענט עפענען אַן אקאָונט אויף די ראַיעלסטע בעדינגונגען.

וואַטשט אונזערע וועכענטליכע ספּעשעלס	**Scher Furniture Co.** **819 BROADWAY** Cor. Ellery St. BROOKLYN, N. Y.	וואַטשט אונזערע וועכענטליכע ספּעשעלס

די גאַראַנטי פאָנאָגראַף קאָ.

מאַקס מאַנדעל, פּראָפּ.

איינע פון די עלטסטע און ראיעלסטע
פאָנאָגראַף פירמעס אין דעם
אידישען קוואַרטאל

אויב איהר דיינקט צו קויפען א

וויקטאָר

אָדער

קאָלאָמביא

פאָנאָגראַף

איז עס אין אייערע אינטערעסען אריינצוגעהן פריהער צו די
גאראנטי פאָנאָגראַף קאָמפּאני און נאָכזעהן דעם שעהנעם
פאָלקאָמענעם אויסוואהל פון די וועלט׳ס בעסטע טאָקינג
מאשינען און רעקאָרדס. איהר וועט דאן זעהן אז עס איז
דאָ אן אונטערשיעד ווען איהר קויפט ביי די ג א ר אַ נ ט י

Guarantee Phonograph Co.

מאקס מאנדעל, פּראפּ.

2 סטארס:

120 DELANCEY STREET
Near Essex St., New York

257 WASHINGTON ST.
BROOKLYN, N. Y.

אויב מיר קענען צופרידענשטעלען
משה קאפּויר'ן

וועלען מיר אייך זיכער צופריעדענשטעלען. ס'איז אהנע צווייפעל, אז משה איז א מבין אויף גוטע פוירניטשור און אז איהר וועט אריינקומען צו אונז און זעהן אונזער ליין, וועט איהר קריגען צוטרוי אין זיינע מבינות.

אונזער ליין פון פוירניטשור איז איינע פון די פאלקאמענסטע און שעהנסטע וואס איז צו זעהן. הונדערטע מאדעלס און פערשיעדענארטיגע דעזיינס און קאלירען, פראכטפאלע דיינינג רום, בעד רום, לייברערי סעט און הונדערטע איינצעלנע שטיקער וואס וועלען ציערען און מאכען אייער היים מעהר היימיש.

קעש אדער איהר קענט עפענען אן
אקאונט אויף די ראיעלסטע בעדינגונגען.

וואטשט
אונזערע
וועכענטליכע
ספעשעלס

BARNEY SCHER

31 AVENUE A

Bet. 2nd & 3rd Sts. New York

וואטשט
אונזער
טרייד מארק
די שער

משה וויל נור קונסט!

אַט ווי איהר קוקט נור אהן משה קאַפּויר'ן — דאַכט זיך אַ איד אַ שלים מזל'ניק — איין זאך גי־ב'ען אלע צו, אויף קונסט איז ער אַ מבין. ער פער־שטעהט וואָס אַ גוטע בילד איז און ווייס אויך וואו דאָס צו קריגען.

דערפאר האָט ער אויסגעקליבען דעם פּאָפּו־לערסטען פאָטאָגראַפער מ. פּרומקין, פון 85 עוועניו „בי", איהם צו פאָטאָגראַפירען.

ער איז אָבער ניט דער איינציגער וואָס פאר־שטעהט וואָס אַ גוטע בילד איז, און ניט דער איינ־ציגער וואָס געהט צו פרומקין'ען.

איהר וועט געפינען פרומקינ'ס אַ פאָטאָגראַפיע אין כמעט יעדער אידישער היים.

מ. פּרומקין

25 יאָהר אַ פאָטאָגראַפער

85 עוועניו „בּי" צווישען 5טע און 6טע סטריטס. . . . ניו יאָרק

טעלעפאָן 6970 אָרטשאַרד.